

Activiteitenplan Kunst van Lezen 2020-2024

Tel mee met Taal 2
Publieksversie

31 oktober 2019

Activiteitenplan Kunst van Lezen 2020-2024

Inhoudsopgave

Concrete activiteiten Kunst van Lezen 2020-2024	4
Maatregel 6a – generieke inzet, activiteiten per onderdeel	4
1. BoekStart	5
1.1 BoekStart voor baby's	5
1.2 De BoekStartcoach	6
1.3 BoekStart in de kinderopvang	7
2. De Bibliotheek <i>op school</i>	9
2.1 De Bibliotheek <i>op school</i> primair onderwijs	9
2.2 De Bibliotheek <i>op school</i> voortgezet onderwijs	11
2.3 De Bibliotheek <i>op school</i> beroepsonderwijs	13
3. Aanpak Kunst van Lezen in Caraïbisch Nederland	16
4. De connectie met de landelijke digitale content en diensten van de KB	17
5. Leesbevorderingsnetwerken – geletterdheidsnetwerken (strategisch)	20
6. Onderzoek, monitoring en inventarisatie	21
7. Communicatie	22
8. Organisatie personeel en materieel	23
Maatregel 6C - concrete activiteiten gezinsaanpak (leesbevordering in taalarme gezinnen)	23
Toelichting Kunst van Lezen als onderdeel van Tel mee met Taal	26
Geletterdheid stimuleren	26
Doelstelling Kunst van Lezen 2020-2024	27
Tel mee met Taal 2 (2020-2024): drie doelen en tien maatregelen	27
Pijlers en bouwstenen	28
1. Kunst van Lezen 2020-2024	29
Algemeen	29
De doorgaande leeslijn blijft uitgangspunt van beleid	29
Belang van (flankerend) beleid voor het slagen van Kunst van Lezen	30
De gezinsaanpak binnen Kunst van Lezen	30
De cyclus van laaggeletterdheid	31
De preventieve gezinsaanpak van laaggeletterdheid en de rol van bibliotheken	31

2. Pijlers Leesbevordering en kwaliteit van de uitvoering	33
2.1 Leesomgeving	33
2.2 Expertise	34
2.3 Evidentie	34
2.4 Samenwerking	35
3a. Doelstellingen Tel mee met Taal leesbevordering en gezinsaanpak 2020-2024	38
3b. Voornemens Kunst van Lezen Maatregel 6a en 6c	40
Algemeen	40
Bereikdoelstellingen Maatregel 6	40
BoekStart	40
De Bibliotheek <i>op school</i> primair onderwijs	41
De Bibliotheek <i>op school</i> voortgezet onderwijs	41
Gezinsaanpak	41
Leesbevorderingsnetwerken	42
Bibliotheken die niet meedoen aan de programma's of de programmanamen niet voeren	42
4. Zichtbaarheid van de programma's	43
5. Programmaorganisatie Kunst van Lezen	45
Penvoering	45
Programmamanager	45
Programmaspecialisten	45
Detachering	46

Concrete activiteiten

Kunst van Lezen 2020-2024

In deze publieksversie van het activiteitenplan van Kunst van Lezen starten we met de concrete activiteiten die ondernomen gaan worden van 2020 tot en met 2024. Vanaf pagina 21 is een toelichting opgenomen over Kunst van Lezen als onderdeel van Tel mee met Taal.

Binnen Kunst van Lezen worden de komende vijf jaar de drie programmalijnen BoekStart, de Bibliotheek *op school* en leesbevorderingsnetwerken voortgezet en beperkt uitgebreid:

1. BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach - 0-4 jaar;
2. de Bibliotheek *op school* voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (met name vmbo en praktijkonderwijs), middelbaar beroepsonderwijs, pabo en lerarenopleidingen - 4-24 jaar;
3. structurele netwerkvorming leesbevordering op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau.

Belangrijke bouwstenen

Vooropgesteld dat alle tien samenhangende bouwstenen (zie bijlage toelichting programma) van de aanpak BoekStart en de Bibliotheek *op school* belangrijk zijn, is hieronder aangegeven op welke bouwstenen per programmaonderdeel de nadruk ligt. De bouwsteen Netwerk & Beleid is altijd het startpunt, deze geldt dus als belangrijk bij alle programmaonderdelen, maar wordt daar niet steeds herhaald.

Maatregel 6a – generieke inzet, activiteiten per onderdeel

Onderstaande onderdelen komen in de aanvraag voor de generieke onderdelen aan bod:

1. BoekStart
 - 1.1 BoekStart voor baby's
 - 1.2 De BoekStartcoach (budget 6b)
 - 1.3 BoekStart in de kinderopvang
2. De Bibliotheek *op school*
 - 2.1 De Bibliotheek *op school* primair onderwijs
 - 2.2 De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs (met name vmbo)
 - 2.3 De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs (mbo, pabo, lerarenopleiding)
- 3 Aanpak Kunst van Lezen op de Antillen
- 4 De connectie en de integratie met de landelijke digitale diensten van de KB
- 5 Leesbevorderingsnetwerken – geletterdheidsnetwerken (strategisch)
- 6 Onderzoek, monitoring en inventarisatie
- 7 Communicatie
- 8 Organisatie personeel en materieel

1. BoekStart

BoekStart is in tien jaar tijd goed verankerd in de Nederlandse samenleving. BoekStart heeft ervoor gezorgd dat veel ouders hun kinderen op veel jongere leeftijd dan voorheen zijn gaan voorlezen.

1.1 BoekStart voor baby's

BoekStart voor baby's blijft ook de komende vier jaar van groot belang om ouders te stimuleren hun baby's voor te lezen. Sinds zeven jaar doen alle lokale bibliotheken op 1 na mee aan BoekStart voor baby's. De kracht zit in het bereik van een grote groep Nederlandse ouders en hun jonge kinderen (ongeveer 67.500 baby's per jaar worden Bibliotheeklid en halen het koffertje op). Ook is veel geïnvesteerd in Nederlands effectonderzoek. Daaruit blijkt stevast dat BoekStart belangrijk is om voorleesmotivatie van ouders aan te wakkeren.

BoekStartkoffertje als incentive

Het BoekStartkoffertje met twee boekjes en informatie over lezen met baby's, is in de afgelopen jaren een belangrijke incentive gebleken om ouders te overreden hun baby lid te maken van de Bibliotheek en in een vroeg stadium te beginnen met voorlezen. Dit koffertje zal dan ook de komende vier jaar structureel binnen BoekStart aangeboden blijven worden. Tijdens de Week van de Alfabetisering 2019 is door BoekStart een voorleesboekje¹ geproduceerd dat gericht door de BoekStartcoaches aan taalzwakke gezinnen op consultatiebureaus is gegeven tijdens deze Week maar ook daarna. Vanaf 2020 zal Kunst van Lezen doorgaan met deze incentive (zie hoofdstuk Concrete activiteiten gezinsaanpak).

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Expertise, Activiteiten

Inzet BoekStart voor baby's 2020-2024

- Alle bibliotheken doen actief mee met BoekStart voor baby's.
- Meer baby's lid van de Bibliotheek, ophaalpercentage omhoog, met name in grotere steden.
- BoekStart moet veel beter zichtbaar zijn bij Bibliotheekvestigingen om aantal opgehaalde koffertjes te laten stijgen. In 2020 wordt in vestigingen van Bibliotheken een BoekStartdag gevierd.
- Communicatie versterken, bijvoorbeeld promotiefilms BoekStart produceren en via internet (betaalde) campagne voeren om het aantal koffertjes te laten stijgen.
- In even jaren wordt het BoekStartboekje van het Jaar verkozen.
- Bibliotheekpersoneel moet beter op de hoogte zijn van BoekStart en belang voorlezen aan jonge kinderen (trainingen front-office personeel, budget gezinsaanpak 6c).
- Laagtaalvaardige gezinnen moeten intensiever aangemoedigd worden het koffertje op te halen (specifieke communicatie ontwikkelen, budget gezinsaanpak 6c).
- Aandacht voor blinde/slechtziende baby's en peuters (Tasttasje o.a.) is structureel onderdeel van BoekStart (in afstemming met KB Aangepast Lezen en Bibliotheekservice Passend Lezen).

¹ In 2018 werd ook een BoekStart voorleesboekje geproduceerd maar toen alleen voor een klein aantal taalzwakke gezinnen als experiment. In 2019 is het grootschaliger verspreid in een oplage van 5.000.

1.2 De BoekStartcoach

De BoekStartcoach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de Bibliotheek die met name taalzwakke ouders (die geen voorleescultuur kennen) op het consultatiebureau informeert over het belang van (voor)lezen en de ouders stimuleert de Bibliotheek te bezoeken.

De jeugdarts en jeugdverpleegkundige hebben niet altijd de tijd om tijdens het contactmoment met de ouder uitgebreid te praten over voorlezen, terwijl ze dit wel belangrijk vinden. Zij kunnen dan naar de BoekStartcoach in de wachtruimte verwijzen. De BoekStartcoach ondersteunt de jeugdarts en jeugdverpleegkundige door met ouders in gesprek te gaan, een luisterend oor te bieden en gerichte voorleesondersteuning te geven. De BoekStartcoach herkent de gezinnen waar het niet lukt om boekjes (voor) te lezen. Verder wijzen ze ouders op de Bibliotheek en het BoekStartkoffertje. Ze kunnen ook een vervolgspraak maken met ouders in de Bibliotheek om de drempel te verlagen.

Door de BoekStartcoach wordt het BoekStartbereik onder taalarme ouders aantoonbaar verhoogd. De evaluatie die eind 2018 is uitgevoerd is overwegend positief. Wel wordt opgemerkt dat de BoekStartcoach nog te weinig structureel wordt ingezet en dat verankering in gemeenten belangrijk is voor de blijvende aandacht voor beginnende geletterdheid in kwetsbare gezinnen. In de zomer van 2019 waren er 98 BoekStartcoaches actief op 153 consultatiebureaus bij 61 (41,5%) van de 147 lokale Bibliotheken. In 2017 was dat er nog maar een tiental bij een klein aantal bibliotheken.

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Expertise, Onderzoek/monitor

Inzet BoekStartcoach 2020-2024

- Achterhalen met ministerie VWS en NCJ hoeveel consultatiebureaus Nederland telt, daarna bepalen wat het bereikpercentage van de BoekStartcoach zou moeten zijn.
- 75% van de lokale bibliotheken werkt eind 2024 met een opgeleide BoekStartcoach in de gemeenten die deel uitmaken van de basisbibliotheek.
- Ontwikkeling 35 nieuwe locaties consultatiebureau met BoekStartcoach per jaar, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Streven is het aantal consultatiebureaulocaties met de BoekStartcoach of een vergelijkbaar programma uit te breiden met 300 locaties in vijf jaar waarbij gemeenten ongeveer op de helft van deze locaties de aanpak gaat financieren. Dat betekent een groei van 153 locaties in 2019 naar 450 locaties bij 110 lokale Bibliotheken (75%) eind 2024.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt de Training BoekStartcoach verdiept en verder uitgebreid (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie en diensten) zodat de BoekStartcoach professioneel ondersteuner wordt in de jeugdgezondheidszorg.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt de elearning *Taalontwikkeling door voorlezen* aan jgz professionals en kraamverzorgenden (eind 2019 eerste versie) doorontwikkeld en actief gepromoot onder artsen, verpleegkundigen en kraamverzorgenden.
- In het kader van evidentie wordt monitoring/effectonderzoek uitgevoerd om de aanpak te evalueren en de impact van de BoekStartcoach te meten.

- Aanmoedigen dat er vanuit de gezondheidszorg structureel geïnvesteerd wordt in de BoekStartcoach.
- De BoekStartcoach is nu al in enkele gemeenten ook actief in de Kinderopvang, dit aantal uitbreiden in werkgebieden van Bibliotheken die dit opnemen in hun beleid.
- Om alle ouders in Nederland te informeren over het belang van een vroege start met voorlezen wordt ook de komende jaren doorgegaan met het aandacht vragen voor BoekStart in het Groeiboekje en de Groeiapp van de jeugdgezondheidszorg.

1.3 BoekStart in de kinderopvang

BoekStart in de kinderopvang is in 2012 opgezet om pedagogisch medewerkers en kinderen in kinderdagverblijven en peuterspeelzalen te stimuleren meer voor te lezen en zelf boekjes te lezen. Eind 2018 deden ruim 2.150 kinderopvanglocaties bij 118 (80%) lokale bibliotheken mee.

Binnen BoekStart in de kinderopvang zijn vijf elementen van belang:

- In samenwerking met de Bibliotheek wordt gezorgd voor een aantrekkelijke leesplek in de kinderopvang en wordt een startcollectie geschikte boekjes opgebouwd;
- De deskundigheid van pedagogisch medewerkers wordt verhoogd;
- Ouders worden erbij betrokken, zodat er thuis ook meer voorgelezen wordt en zij bekend raken met de mogelijkheden van de Bibliotheek;
- Door het opnemen van een voorleesplan (via leesplan.nl) in het beleid, krijgt voorlezen een vaste plek in de kinderopvang;
- Er wordt samengewerkt met partners in een leesbevorderingsnetwerk, behalve de Bibliotheek zijn dat jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en gemeente.

Gastouders

Een vorm van kinderopvang wordt ook geboden door gastouders. Jaarlijks gaan 65.000 kinderen van 0 tot en met 3 jaar naar een gastouder, naast 54.000 kinderen tussen de 4 en 12 jaar. Dit vormt een grote doelgroep die gebaat is bij advies en ondersteuning van de Bibliotheek als het gaat om leesbevordering. BoekStart wil gastouders ondersteunen in het voorleesklimaat dat zij hun oppaskinderen bieden én oppaskinderen en hun ouders via gastouders bereiken. Daartoe wordt een aanpak voor gastouders ontwikkeld geënt op BoekStart in de kinderopvang.

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Digitale content en diensten, Expertise, Activiteiten, Onderzoek/monitor

Inzet BoekStart in de kinderopvang 2020-2024

- Eind 2024 werken 132 lokale bibliotheken (90%) met BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma, gebaseerd op de bouwstenenaanpak (bijvoorbeeld de aanpak Spelenderwijs binnen een aantal kinderopvangcentra via de Bibliotheek Utrecht Stad).
- In het werkgebied van de deelnemende bibliotheken wordt met 45% van de kinderopvanglocaties actief samengewerkt (nu 30%).
- Ontwikkeling nieuwe kinderopvanglocaties, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Streven is het aantal locaties kinderopvang met BoekStart of een vergelijkbaar

programma uit te breiden met 1.000 locaties in vijf jaar. Dat betekent een groei van 2.150 locaties in 2019 naar 3.150 kinderopvanglocaties bij 131 lokale Bibliotheken eind 2024.

- Binnen de aanpak zal auteursbetrokkenheid een onderdeel zijn.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt de Training Voorleesconsulent herzien, verdiept en verder uitgebreid (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie) zodat de Bibliotheekmedewerker als professioneel ondersteuner ingezet kan worden in de kinderopvang.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt de Training Voorleescoördinator doorontwikkeld (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie en diensten) en gepromoot zodat er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in de kinderopvang aanwezig zijn.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt de Training Interactief voorlezen in de kinderopvang voor pedagogisch medewerkers doorontwikkeld en gepromoot zodat teams betrokken zijn bij BoekStart in de kinderopvang en er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in de kinderopvang aanwezig zijn.
- In het kader van de expertiseontwikkeling wordt een jaarlijkse (online) deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken (en kinderopvang) georganiseerd.
- Jaarlijkse monitor BoekStart in de kinderopvang door bibliotheken laten uitvoeren.
- Bijdrage leveren aan de jaarlijkse inventarisatie (BOP) bij bibliotheken door de KB om de Bibliotheekdienstverlening 0-4 jaar in kaart te brengen.
- Aanmoedigen dat er vanuit de kinderopvang structureel geïnvesteerd wordt in BoekStart. Via betaalde advertorials in vakbladen kinderopvang aandacht vragen voor BoekStart.

2. De Bibliotheek *op school*

Met de aanpak de Bibliotheek *op school* werken bibliotheken, scholen en gemeenten op strategisch niveau structureel samen aan taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid van kinderen en jongeren. Het doel is een aantoonbare kwaliteitsverbetering van het onderwijs en het stimuleren van meer lezen, op school en thuis. De Bibliotheek *op school* is in tien jaar uitgegroeid tot de toonaangevende aanpak binnen het onderwijs (4-18 jaar), waarbij de lokale Bibliotheek en de school samenwerken op bovenstaande terreinen. De laatste jaren is de Bibliotheek *op school* met succes geïntroduceerd in het beroepsonderwijs (mbo en pabo). Expertise, enthousiasme en een goed uitgebalanceerde en aantrekkelijk gepresenteerde collectie die aansluit bij de schoolpopulatie, zijn belangrijke aandachtspunten binnen de aanpak om kinderen en jongeren meer boeken met plezier te laten lezen. Een gezamenlijke visie op leesbeleid, een jaaractiviteitenplan voor leesbevordering, en werkvormen die in groep 1 t/m 8 uitgevoerd kunnen worden, zijn kritische succesfactoren om de aanpak te borgen binnen een school. Deze factoren zijn vertaald in bouwstenen die gezamenlijk de Bibliotheek *op school* vormen.

2.1 De Bibliotheek *op school* primair onderwijs

De Bibliotheek *op school* po is het grootste programmaonderdeel van Kunst van Lezen. Een kleine 90% van de lokale bibliotheken werkt met de aanpak op ongeveer 50% van de basisscholen in hun werkgebied. Eind 2018 deden ruim 3.000 scholen mee in het werkgebied van 128 Bibliotheken.

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Digitale producten en middelen, Expertise, Activiteiten, Onderzoek/monitor

Inzet de Bibliotheek *op school* po 2020-2024

- Eind 2024 voeren alle lokale bibliotheken een vorm van basisdienstverlening richting het basisonderwijs uit.
- Eind 2024 werken 132 lokale bibliotheken (90%) met de Bibliotheek *op school* po of een vergelijkbaar programma, gebaseerd op de bouwstenenaanpak.
- In het werkgebied van de deelnemende bibliotheken wordt met 65% van de basisscholen actief samengewerkt met de aanpak van de Bibliotheek *op school* po (nu 52%).
- Ontwikkeling nieuwe basisschoollocaties. Streven is het aantal locaties basisonderwijs met de Bibliotheek *op school* uit te breiden met 760 locaties in vijf jaar. Dat betekent een groei van 3.040 locaties in 2019 naar 3.800 locaties bij 132 lokale Bibliotheken eind 2024.
- Verdieping kwaliteit van de aanpak de Bibliotheek *op school*:
 - Expertise/activiteiten – Kunst van Lezen zet meer in op auteursbetrokkenheid. Er wordt in het budget voor ontwikkeling nieuwe locaties per programmaonderdeel geld vrijgemaakt om auteurs een rol te laten spelen als lees- en schrijfbevorderaar in Bibliotheekvestingen

en op scholen. Bijvoorbeeld via de Schrijverscentrale en de Schoolschrijver.

- Expertise - De Training Basis Leesconsulent wordt herzien, verdiept en verder uitgebreid (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie en diensten) zodat de Bibliotheekmedewerker als professioneel ondersteuner ingezet kan worden in het basisonderwijs.
- Expertise – De Basistraining Open Boek voor leescoördinatoren (docenten basisonderwijs) wordt doorontwikkeld (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie en diensten) en gepromoot zodat er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in het basisonderwijs aanwezig zijn.
- Expertise – Kunst van Lezen zal verder het initiatief nemen om (eerst op pilotbasis) te investeren in teamtraining van leerkrachten in het basisonderwijs. Op deze manier gaan meer leerkrachten binnen een school zich betrokken voelen bij het onderwerp leesbevordering.
- Expertise – De intensieve training Vol van Lezen (primair gericht op leerkrachten in het basisonderwijs) wordt doorontwikkeld. Stimuleren dat zoveel mogelijk leescoördinatoren deze verdiepende training gaan volgen i.s.m. pabo's.
- Expertise – Er wordt een jaarlijkse (online) deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken (en onderwijs) georganiseerd.
- Jaarlijkse Monitor de Bibliotheek *op school* po op scholen door bibliotheken laten uitvoeren.
- Bijdrage leveren aan de jaarlijkse inventarisatie (BOP) bij bibliotheken door de KB om de Bibliotheekdienstverlening 4-12 jaar in kaart te brengen.
- Stichting Lezen gaat het gesprek aan met politiek en onderwijs over hoe belangrijk het is dat iedere basisschool in Nederland in de gelegenheid gesteld wordt een goede schoolbibliotheek op te zetten en in staat wordt gesteld expertise rond leesmotivatie op te bouwen.
- Aandacht voor zwakke lezers (met name binnen Speciaal Basisonderwijs en clusters Speciaal Onderwijs) is structureel onderdeel van de Bibliotheek *op school* (in samenwerking met Aangepast Lezen van de KB en Bibliotheekservice Passend Lezen).
- De canonvensters van Entoen.nu blijven belangrijk in het kader van het verbinden van leesbevordering aan geschiedenis en andere vakken in po en vo. Kunst van Lezen wil per venster ook de komende vijf jaar titels laten selecteren en bijhouden. In het kader daarvan wil Kunst van Lezen samenwerken met NBD/Biblion en de KB. In het kader van het meer actief gebruiken van de canontitels zullen lessuggesties gemaakt worden voor gebruik binnen de Bibliotheek *op school* po en vo. Ook worden de canonvensters verbonden aan de pabo voorleeswedstrijd en Read2me. En in het kader van het meer betrekken van auteurs bij leesbevordering zijn de canonvensters belangrijk, bijvoorbeeld door ze te verbinden aan activiteiten en evenementen als de Thea Beckmanprijs, de Maand van de Geschiedenis en het thema van de Kinderboekenweek. Ook in het kader van het nieuwe Curriculum.nu kunnen titels behorende bij de canonvensters meer in samenhang (taal, zaakvakken, lezen, jeugdliteratuur) aangeboden worden waar ze nu in het onderwijs nog vaak apart aangeboden worden.
- Aanmoedigen dat er vanuit het basisonderwijs structureel geïnvesteerd wordt in de Bibliotheek *op school*.

2.2 De Bibliotheek op school voortgezet onderwijs

Het aantal Bibliotheekleden neemt na de basisschool snel af. Het is belangrijk dat dit een halt wordt toegeroepen door alle leerlingen in het voortgezet onderwijs te informeren over leesmotivatie en de voordelen van een Bibliotheeklidmaatschap. Daarom is bij de educatieve dienstverlening van bibliotheken naar het voortgezet onderwijs in het najaar van 2019 door Stichting Lezen, de KB en SPN duidelijker gefocust op een gefaseerde dienstverlening, aansluitend bij de tien bouwstenen. Deze gefaseerde aanpak is ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs omdat de aanpak van de Bibliotheek op school weliswaar succesvol is, maar slechts vrij langzaam kan uitbreiden vanwege lokale strategie en beleid van bibliotheken, scholen en gemeenten. De prioriteit ligt veelal bij kinderopvang en primair onderwijs en duidelijk minder bij het voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld omdat bij grote scholengemeenschappen grenzen van gemeenten en basisbibliotheken overschreden worden, waarbij het onduidelijk is wie nu op welke school actief zou moeten zijn. Bovendien bepalen middelbare scholen veel duidelijker hun eigen beleid, bijvoorbeeld of er wel of niet een mediatheek is. Kunst van Lezen constateert echter dat het aantal mediatheken met circa 140² is teruggelopen de laatste zeven jaar en dat er nu nog maar op 35% (565) van de VO scholen een mediatheek gevestigd is, terwijl dat in 2012 nog op bijna 45% (706) van de scholen het geval was. Daarbij is de mediatheek - als die er is - vooral op de locaties van havo/vwo gevestigd en veel minder op vmbo-locaties. Passend bij de oproep tot een leesoffensief door de Raad van Cultuur en de Onderwijsraad in hun rapport *LEES!* hebben Stichting Lezen, de KB en SPN besloten tot een gefaseerde aanpak om het hele voortgezet onderwijs te bereiken:

1. In de basisfase draait het om de bouwstenen Leesomgeving- Collectie, Digitale producten/ diensten en Activiteiten. De basisfase is gericht op het activeren van leerlingen lid te worden van de (digitale) Bibliotheek om via het lidmaatschap o.a. actief gebruik te maken van de fysieke en digitale collectie. In deze fase is een grootschalige campagne voorzien om het (in veel gevallen) gratis Bibliotheeklidmaatschap te promoten onder leerlingen. Zij krijgen daarmee niet alleen toegang tot de collecties van de lokale bibliotheken, maar ook tot de nationale digitale collectie waarvoor de KB de centrale inkoop en verspreiding organiseert.
2. Naast de bouwstenen bij 1, zijn in de volgende fase (expertisefase) vooral de bouwstenen Expertise, Onderzoek (monitoring) en Planvorming belangrijk. In de expertisefase wordt de expertise van zowel docenten, mediathedarissen als bibliotheekmedewerkers versterkt. Er komt tevens via onderzoek/monitoring meer inzicht in het leesklimaat en de leesmotivatie op een school. Doelstellingen en ambities worden vastgelegd in een leesplan.
3. In de laatste fase (borgingsfase) worden alle bouwstenen in samenhang uitgevoerd. Dit is, na het doorlopen van fase 1 en 2, het uiteindelijke streven voor iedere Bibliotheek en school. Het gaat om optimalisatie van de leesbevordering op school met een structureel karakter. De aanpak is duurzaam vastgelegd in langdurige overeenkomsten en bereikt alle lagen van school en Bibliotheek.

Vanuit Kunst van Lezen wordt de komende jaren de basisfase mede ondersteund. Hiermee wordt breder ingezet op het hele voortgezet onderwijs, bijvoorbeeld via een grootschalige campagne. Daarnaast zal de focus, net als de afgelopen periode, vooral op het vmbo gericht zijn i.v.m. het probleem van lagere taalvaardigheid in deze vormen van onderwijs. En er wordt

2 Stichting Lezen heeft DUO gevraagd hier specifiek een analyse op uit te voeren in de zomer van 2019.

ingezet op ontwikkeling van de Bibliotheek *op school* in het Praktijkonderwijs. De aandacht voor leesbevordering op havo/vwo zal vanuit Stichting Lezen en de KB, i.s.m. SPN en lokale bibliotheken, worden vormgegeven, maar wordt niet uit het programmabudget Kunst van Lezen voorzien.

Praktijkonderwijs

Het praktijkonderwijs is bedoeld voor leerlingen voor wie het behalen van een diploma in een van de leerwegen van het vmbo te hoog gegrepen is. De Bibliotheek *op school* is hier en daar door lokale bibliotheken in het Praktijkonderwijs opgezet, maar is nog niet wijd verspreid. De komende jaren wil Kunst van Lezen daar verandering in brengen door primair te investeren in de ontwikkeling van een gepaste aanpak voor het Praktijkonderwijs en voorts bibliotheken en Praktijkscholen gelegenheid te geven de Bibliotheek *op school* op locaties van Praktijkonderwijs op te zetten en lokale Bibliotheken en Praktijkscholen te stimuleren verder te investeren in structurele leesbevordering in het Praktijkonderwijs.

Vmbo

De bovengenoemde borgingsfase, fase 3 uit de aanpak om het voortgezet onderwijs te bereiken, staat gelijk aan de aanpak van de Bibliotheek *op school* waarbij alle bouwstenen zoveel mogelijk structureel in samenhang worden uitgevoerd door Bibliotheek en school samen. Eind 2018 deden 183 scholen (95% vmbo-locaties) bij 56 (38%) basisbibliotheken mee aan de Bibliotheek *op school* vo. Hierbij wordt bijvoorbeeld ook dienstverlening (training, collectie) ontwikkeld op het terrein van aangepast lezen voor zwakke lezers (bijvoorbeeld dyslectische leerlingen) of voor leerlingen in het speciaal voortgezet onderwijs. De docent (en bij sommige scholen ook de mediathecaris) speelt een belangrijke aanjagende rol als het om leesmotivatie gaat. In samenwerking met de educatief specialist van de Bibliotheek wordt de aanpak van leesbevordering en informatievaardigheden vormgegeven. Directies van Bibliotheek en school (en bijvoorbeeld de gemeente) scharen zich achter deze aanpak en zorgen voor een structurele duurzame verankering inclusief financiering. De borgingsfase bereiken is het streven voor alle bibliotheken en scholen in Nederland.

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Digitale producten en middelen, Expertise, Activiteiten

Inzet de Bibliotheek *op school* vo 2020-2024

- Eind 2024 voert 90% van de lokale bibliotheken een vorm van basisdienstverlening richting het voortgezet onderwijs uit.
- Eind 2024 werken 80 lokale bibliotheken (55%) met de Bibliotheek *op school* vo of een vergelijkbaar programma, gebaseerd op de bouwstenenaanpak. Het streven is dat alle grotere gemeenten (37) met 100.000 inwoners of meer de aanpak uitvoeren.
- In het werkgebied van de deelnemende bibliotheken wordt met 35% van de praktijkscholen/vmbo-locaties actief samengewerkt (nu 25% bij 56 bibliotheken).
- Ontwikkeling nieuwe vmbo-locaties. Streven is het aantal vmbo-locaties met de Bibliotheek *op school* uit te breiden met 125 locaties in vijf jaar. Dat betekent een groei van 187 locaties in 2019 naar 312 locaties bij 80 lokale Bibliotheken eind 2024.

- Verdieping kwaliteit van de aanpak de Bibliotheek *op school* vo en pro:
 - Expertise/activiteiten – Kunst van Lezen zet meer in op auteursbetrokkenheid. Er wordt in het budget voor ontwikkeling nieuwe locaties per programmaonderdeel geld vrijgemaakt om auteurs een rol te laten spelen als lees- en schrijfbevorderaar in Bibliotheekvestgingen en op scholen. Bijvoorbeeld via de Schrijverscentrale en de Schoolschrijver.
 - Expertise - De training Educatief Specialist wordt herzien, verdiept en verder uitgebreid (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie) zodat de Bibliotheekmedewerker als professioneel ondersteuner ingezet kan worden in het voortgezet onderwijs.
 - Expertise – Er wordt een (online) training voor mediathecarissen ontwikkeld en aangeboden (ook aandacht voor digitaal aanbod).
 - Expertise - De Basistraining Lezen in het vmbo dat werkt! voor docenten in het vmbo wordt doorontwikkeld (bijvoorbeeld gebruik digitale collectie) en gepromoot zodat er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in het vmbo en praktijkonderwijs aanwezig zijn.
 - Expertise – De training Leesbevordering van Windesheim voor vmbo docenten is onderdeel van expertiseontwikkeling de Bibliotheek *op school* vo. Er is binnen de training aandacht voor het gebruik van digitale collecties. Training promoten zodat er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in het vmbo aanwezig zijn.
- Aanmoedigen dat er vanuit het vmbo/praktijkonderwijs structureel geïnvesteerd wordt in de Bibliotheek *op school*.
- Inzet intensiveren vanuit Stichting Lezen richting politiek en onderwijs om te zorgen dat iedere vmbo/praktijkschool in Nederland in de gelegenheid gesteld wordt een goede schoolbibliotheek op te zetten en expertise rond leesmotivatie op te bouwen.
- Aanpak ontwikkelen voor het praktijkonderwijs waarbij aangesloten wordt bij de aanpak voor zwakke lezers (bijvoorbeeld in het speciaal voortgezet onderwijs). Pilotfinanciering uittrekken om de aanpak op een klein aantal scholen mogelijk te maken.
- Vanaf 2021 ontwikkeling nieuwe praktijkonderwijslocaties, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Binnen de aanpak zal auteursbetrokkenheid een onderdeel zijn.
- Aandacht voor zwakke lezers (met name binnen Praktijkonderwijs en Speciaal Voortgezet Onderwijs) is structureel onderdeel van de Bibliotheek *op school* vo (in samenwerking met Aangepast Lezen van de KB en Bibliotheekservice Passend Lezen).
- Samen met de KB werken aan het opzetten en uitvoeren van een brede campagne rond lidmaatschap en gebruik digitale collectie in het voortgezet onderwijs.
- Jaarlijkse voorleeswedstrijd Read2me organiseren.
- Jaarlijkse deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken en onderwijs organiseren.
- Jaarlijkse Monitor de Bibliotheek *op school* vo op scholen door bibliotheken laten uitvoeren.
- Aandacht voor canontitels (zie de beschrijving onder inzet de Bibliotheek *op school* po).

2.3 De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs

Bij de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs wordt de ingezette aanpak van de afgelopen jaren verder ontwikkeld en op een toenemend aantal roc's (mbo) en pabo's (hbo) uitgevoerd. De aanpak voor lerarenopleidingen wordt ontwikkeld en gepilot. Er zal onderzoek worden gedaan naar de effectiviteit van de aanpak in mbo en pabo.

Middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

De afgelopen drie jaar is de Bibliotheek *op school* gestart bij 12 roc's. In het mbo onderscheiden we twee vormen van de aanpak de Bibliotheek *op school*. Enerzijds is dat een reguliere aanpak waarbij een schoolbibliotheek met ondersteuning vanuit de lokale Bibliotheek en/of POI binnen het roc wordt opgezet. Anderzijds is er een aparte aanpak ontwikkeld voor de mbo-opleiding sociaal pedagogisch werk, waar pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten worden opgeleid die later in kinderopvang en basisonderwijs gaan werken met BoekStart en de Bibliotheek *op school*.

Pabo en lerarenopleidingen

De afgelopen jaren is de Bibliotheek *op school* pabo gestart op 9 hbo-instellingen. Het lopende schooljaar wordt op nog eens 3 hogescholen gestart. De komende jaren zullen alle pabo-instellingen benaderd worden om met de aanpak de Bibliotheek *op school* te werken zodat studenten de aanpak leren kennen en goed beslagen ten ijs komen wanneer ze stage lopen, en zelf gemotiveerde leesbevorderaars worden die na hun opleiding in het onderwijs gaan werken. De ontwikkeling van de aanpak voor lerarenopleidingen wordt gebaseerd op de aanpak voor de pabo.

Belangrijke Bouwstenen

Leesomgeving, Digitale producten en middelen, Expertise, Activiteiten

Inzet de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs 2020-2024

- Aanpak de Bibliotheek *op school* voor beroepsopleidingen (mbo, pabo en lerarenopleidingen) is ingevoerd bij 75% van de regionale en/of lokale Bibliotheekorganisaties met een roc (mbo) of pabo c.q. lerarenopleiding in hun werkgebied.
- Ontwikkeling 10 nieuwe mbo-locaties jaarlijks, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Binnen de aanpak zal auteursbetrokkenheid een onderdeel zijn.
- Ontwikkeling 6 nieuwe pabo-locaties jaarlijks, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Binnen de aanpak zal auteursbetrokkenheid een onderdeel zijn.
- Aanpak ontwikkelen voor lerarenopleidingen in 2020. Pilotfinanciering uittrekken om de aanpak op een klein aantal lerarenopleidingen mogelijk te maken.
- Vanaf 2021 ontwikkeling nieuwe locaties lerarenopleidingen, waarbij gestuurd wordt op kwaliteit van de uitvoering. Binnen de aanpak zal auteursbetrokkenheid een onderdeel zijn.
- Training Educatief Specialist (vanuit de Bibliotheek) beroepsopleidingen wordt ontwikkeld (inclusief bijvoorbeeld gebruik digitale collectie en -diensten) zodat de Bibliotheekmedewerker als professioneel ondersteuner ingezet kan worden in het beroepsonderwijs.
- Training Leesbevordering van Windesheim voor mbo docenten is onderdeel van expertiseontwikkeling de Bibliotheek *op school* mbo. Er is binnen de training aandacht voor het gebruik van digitale collecties. Training promoten zodat er steeds meer leesbevorderingsspecialisten in het beroepsonderwijs aanwezig zijn.
- Intensieve training voor docenten pabo/lerarenopleiding ontwikkelen. Stimuleren dat zoveel mogelijk docenten deze verdiepende training gaan volgen.
- Aanmoedigen dat er vanuit het beroepsonderwijs structureel geïnvesteerd wordt in de Bibliotheek *op school*.

- Stichting Lezen gaat het gesprek aan met richting politiek en onderwijs over hoe belangrijk het is om te zorgen dat iedere mbo/pabo/lerarenopleiding in Nederland in de gelegenheid gesteld wordt een goede schoolbibliotheek op te zetten en expertise rond leesmotivatie op te bouwen.
- In samenwerking met Aangepast Lezen van de KB en Bibliotheekservice Passend Lezen wordt de komende jaren aandacht gegeven aan zwakke lezers in het kader van de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs. Deze aandacht is niet alleen gericht op mbo-leerlingen zelf maar wordt ook binnen opleidingen Sociaal pedagogisch werk binnen ROC en Pabo/lerarenopleiding geëntameerd.
- Deelnemen aan het opzetten en uitvoeren van een brede campagne rond lidmaatschap en gebruik digitale collectie in mbo en hbo (pabo).
- Jaarlijkse pabo-voorleeswedstrijd organiseren.
- Jaarlijkse deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken en mbo organiseren.
- Tweejaarlijkse deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken en pabo organiseren.
- Tweejaarlijkse deskundigheidsbijeenkomst voor bibliotheken en lerarenopleiding organiseren.
- Jaarlijkse monitor de Bibliotheek *op school* mbo, pabo, lerarenopleiding op onderwijsinstellingen door bibliotheken laten uitvoeren.

3. Aanpak Kunst van Lezen in Caraïbisch Nederland

Nu de nieuwe periode *Tel mee met Taal* start is Kunst van Lezen door Saba en Bonaire benaderd om met BoekStart en mogelijk de Bibliotheek *op school* (in een later stadium) mee te doen. Omdat deze twee eilanden (met derde zogenaamd BES-eiland Sint Eustatius) dezelfde status hebben als Nederlandse gemeenten zal Kunst van Lezen de bibliotheken op deze eilanden dezelfde wijze ondersteunen als bibliotheken in gemeenten in Nederland. Daarbij zal geld uitgetrokken worden om een incentive (zoals het BoekStartkoffertje) te ontwikkelen. Ook voor de andere Caraïbische eilanden Curaçao, Aruba en het Nederlandse deel van Sint Maarten, die sinds 10 oktober 2010 aparte landen zijn binnen het Koninkrijk der Nederlanden, wil Kunst van Lezen de programma's onder de aandacht brengen om hen te stimuleren gezamenlijk een aangepaste variant van BoekStart en de Bibliotheek *op school* te ontwikkelen en aan te bieden op basis van de in Nederland gerealiseerde aanpak. Voor wat betreft de gezinsaanpak in het Caraïbisch gebied zal Kunst van Lezen contact zoeken met Stichting Lezen & Schrijven en de Bibliotheek & Basisvaardigheden. Het benodigde budget wordt voorzien uit de budgetten die per programmaonderdeel gereserveerd zijn (daar zijn deze niet gespecificeerd omdat in 2020 eerst nagegaan moet worden wat dit de komende jaren gaat betekenen). De KB werkt tevens aan de toegang vanuit de BES-eilanden tot de collectie e-boeken; voor wat betreft BoekStart en de Bibliotheek *op school* zal op dit terrein samen met de KB opgetrokken worden.

Inzet 2020-2024 (kosten vallen onder de programma's)

- BoekStart voor baby's introduceren op de BES-eilanden via bibliotheken of aan bibliotheken gelieerde instellingen aldaar.
- Inventariseren wat de behoeften (bijvoorbeeld in welke talen) op de BES-eilanden zijn op het gebied van leesbevordering en digitale geletterdheid binnen kinderopvang, gezondheidszorg en onderwijs.
- In een later stadium BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* introduceren op de BES-eilanden.
- De andere eilanden informeren over de aanpak BoekStart en de Bibliotheek *op school* en aanmoedigen dat deze programma's binnen de mogelijkheden van de eilanden uitgevoerd worden.

4. De connectie met de landelijke digitale content en diensten van de KB

De KB bouwt aan een uitgebreid portfolio van digitale titels en ondersteunende webdiensten zoals de WaaS en de Online Bibliotheek in opdracht van het ministerie van OCW. Bij bovenstaande programmaonderdelen is steeds aangegeven dat we deze digitale content en diensten van de KB³ intensiever en beter willen verbinden aan BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Digitale content en diensten is een bouwsteen van de aanpak van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Er zijn ruim 25.000 digitale titels beschikbaar in de online Bibliotheek die geleend kunnen worden door Bibliotheekleden. Daarvan zijn ongeveer 4.000 jeugdtitels, waaronder de titels voor Lezen voor de Lijst en de digitale prentenboeken van o.a. bereslim.nl.

Klantdoelstellingen en uitgangspunten bibliotheekfunctie in het onderwijs

De KB heeft, vanuit de opdracht van OCW om enerzijds de stelseltaken uit te voeren die in de WSOB zijn vastgelegd en anderzijds om te zorgen voor de instandhouding van de landelijke digitale bibliotheek (infrastructuur en content), uitgangspunten en klantdoelstellingen geformuleerd met betrekking tot de bibliotheekfunctie in het onderwijs. Deze vormen de basis voor de verbinding van digitale content en diensten aan de programmaonderdelen van Kunst van Lezen.

Klantdoelstellingen bibliotheekfunctie voor het onderwijs:

1. De klant vindt eenvoudig wat de bibliotheek te bieden heeft.
2. De klant heeft toegang tot zoveel mogelijk (digitale) content, zo vrij mogelijk voor iedereen.
3. De klant ervaart één bibliotheek, bij welk loket de klant ook aanklopt.
4. De klant wordt verleid en geholpen om gebruik te maken van de bibliotheekcollectie-NL.
5. De klant kan erop vertrouwen dat Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften en internationale wetenschappelijke publicaties duurzaam toegankelijk blijven.

Uitgangspunten kwalitatief hoogwaardige (digitale) bibliotheekfunctie voor het onderwijs.

- Gratis en boetevrij digitaal en/of lokaal abonnement voor jeugd tot 18 jaar.
- Interessant abonnementsaanbod voor docenten.
- Logische verbinding digitale en fysieke verschijningsvormen bibliotheekfunctie zodat de gebruiker 1 bibliotheek ervaart.
- Laagdrempelig inloggen.
- Bij collectievorming gaan we uit van de publieke waarden zoals vastgesteld in de WSOB: Betrouwbaarheid, Pluriformiteit, Toegankelijkheid, Onafhankelijkheid (niet commercieel) en Authenticiteit.

3 JeugdBibliotheek.nl (informatie), Online Bibliotheek (lenen e-boeken), Lezen voor de Lijst (docenten), LuisterBieb, VakantieBieb, Delpher

- Collectie sluit aan op de benoemde bouwstenen Curriculum.nu en dan met name rond de leerdomeinen Nederlands, Burgerschap, Mens en Maatschappij en Digitale Geletterdheid.
- Collectie sluit aan op behoeften jeugd (bijvoorbeeld op basis van informatie die uit de Monitor de Bibliotheek *op school* komt).
- Collectie bevat e-books voor leerlingen in het voortgezet onderwijs, voorzien van lees- en luisterfunctie.
- Ingekochte digitale collectie is geheel beschikbaar via Online Bibliotheek, themaselecties zijn beschikbaar via specifieke apps (VakantieBieb bijvoorbeeld).
- Vereenvoudigen registratie uitleningen t.b.v onderwijs (bijvoorbeeld via een te ontwikkelen specifieke app).
- Uitleningen Online Bibliotheek en Jeugdbibliotheek.nl lopen via het Data Warehouse (DWH) van KB zodat zij direct meegenomen kunnen worden in gegevenslevering (o.a. via BOP).
- Op basis van registratie in DWH worden leenrechten afgedragen over uitleningen e-books en luisterboeken (e-lending covenant).
- Leesadvies wat gelezen kan worden op basis van eerder gelezen boek.
- Zelf je leesniveau en/of leesprofiel bepalen via een digitaal zelftest-instrument.
- Verbeteren zoekfunctie op mobiel in WaaS.

Digitale geletterdheid en digitale inclusie

De KB werkt verder aan digitale geletterdheid en digitale inclusie. Voor het programma Kunst van Lezen zijn beide onderdelen relevant, vooral waar het onderdelen van de digitale geletterdheid betreft die samenhangen met leesbevordering. Binnen BoekStart ligt bijvoorbeeld de nadruk op het gebruik van digitale prentenboeken bij kinderen vanaf ongeveer twee jaar. Zo worden pedagogisch medewerkers geschoold hoe met deze materialen op de groep te werken. Binnen de Bibliotheek *op school* is al vanaf de start aandacht voor met name het belang van goede informatievaardigheden als onderdeel van digitale geletterdheid. En digitale inclusie raakt aan het voorlezen van bijvoorbeeld digitale prentenboeken door laagtaalvaardige ouders als onderdeel van de gezinsaanpak waarbij preventie en curatie van laaggeletterdheid verbonden zijn. Andere onderdelen van de digitale geletterdheid, zoals ICT basisvaardigheden en computational thinking, zijn tevens belangrijk (komen ook terug in het nieuwe curriculum), maar staan binnen Kunst van Lezen minder op de voorgrond.

Belangrijke Bouwstenen

Digitale producten en middelen, Expertise, Activiteiten

Inzet digitale connectie KB diensten en onderzoek 2020-2024

- Bij de KB wordt een medewerker (vanuit het budget Kunst van Lezen) aangesteld om de verbinding tussen de digitale content en diensten van de KB met de Kunst van Lezen programma's tot stand te brengen.
- Campagne (zie boven) gericht op het promoten van lidmaatschap en bij kinderen en jongeren stimuleren om digitale titels te lenen. KB, Stichting Lezen, POI's en lokale bibliotheken werken hierbij nauw samen.
- Vanuit Kunst van Lezen wordt bijgedragen aan onderzoek (valt onder regulier budget onderzoek) naar de relatie tussen leesbevordering en digitale geletterdheid, met name waar

het de doelgroep taalarme gezinnen betreft (deels uit regulier onderzoeksbudget, zie onder bij 6, deels uit budget 6b).

- Stimuleren van het samen opgaan van leesmotivatie/geletterdheid en digitale geletterdheid (vooral in de zin van gebruik van digitale content bij (voor)lezen) bij de taalontwikkeling van (jonge) kinderen en jongeren, bijvoorbeeld via expertise-ontwikkeling in de kinderopvang en het onderwijs (budget per programmaonderdeel, niet gespecificeerd, ook een deel uit budget 6b).

5. Leesbevorderingsnetwerken – geletterdheidsnetwerken (strategisch)

Het programmaonderdeel leesbevorderingsnetwerken is een overkoepelend, strategisch programmaonderdeel dat lokaal dient als schil om BoekStart en de Bibliotheek *op school* heen. Van meet af aan heeft het ministerie aangedrongen op het opzetten van lokale en bovenlokale leesbevorderingsnetwerken. Vanaf 2012 heeft dat eerst geleid tot een intensieve campagne leesbevorderingsnetwerken (workshops en conferenties) om de implementatie van BoekStart en de Bibliotheek *op school* in gemeenten via lokale bibliotheken in goede banen te leiden. Vanaf 2017 is ingezet op strategische netwerkondersteuning provinciaal en lokaal om preventie en curatie rond taalzwakke gezinnen binnen Bibliotheekorganisaties goed op elkaar aan te laten sluiten, zodat voor gemeenten en andere samenwerkingspartners helder is waar de Bibliotheek voor staat in de aanpak van het doorbreken van de cyclus van laaggeletterdheid.

Belangrijke bouwstenen

Netwerk & Beleid

Inzet 2020-2024

- De succesvolle ingezette strategische ondersteuning wordt voortgezet vanuit Kunst van Lezen, zodat basisbibliotheken regionaal en lokaal bijgestaan worden bij het opzetten en uitwerken van een strategische gezinsaanpak met aandacht voor preventie en curatie van laaggeletterdheid.
- Kunst van Lezen zal goede lokale voorbeelden van strategische trajecten in kaart brengen en verspreiden.

6. Onderzoek, monitoring en inventarisatie

Zoals gemeld zijn monitoring en wetenschappelijk onderzoek de laatste jaren van groot belang geweest om het belang en de effectiviteit van de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* te toetsen en te bevestigen, in algemene zin en lokaal op microniveau per kinderopvanginstelling of school. De onderzoeksafdelingen van Stichting Lezen en de KB werken nauw samen op de diverse soorten uit te voeren onderzoek. De onderbouwde effect- en monitormetingen laten zien dat een structurele aanpak van leesbevordering en verbetering van informatievaardigheden positief is voor de taal- en leesontwikkeling van baby's, peuters, basisschoolkinderen en jongeren in het vervolgonderwijs. Het Bibliotheekonderzoekplatform (BOP) is onmisbaar gebleken bij het in kaart brengen waar en hoe programma's worden uitgevoerd (gaat ook om andere educatieve programma's die bibliotheken voeren). De komende jaren wordt verder ingezet op wetenschappelijk onderzoek, monitoring en inventarisatie onderzoek.

Belangrijke bouwstenen

Onderzoek en monitoring

Budget op jaarbasis (budget monitoring en inventarisatie is ondergebracht bij de programmaonderdelen)

Inzet 2020-2024

- Voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* (0-24 jaar) wordt budget vrijgemaakt om wetenschappelijk vervolgonderzoek te laten verrichten. Voorstellen voor invulling van welke onderzoeken de komende twee jaar uitgevoerd gaan worden, zullen begin 2020 bekend gemaakt worden. Voor onderzoek naar digitale geletterdheid wordt met de KB gezamenlijk onderzoek geïnitieerd, dat (deels) bekostigd wordt uit budget van Kunst van Lezen.
- Voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* wordt budget vrijgemaakt om monitoring onderzoek te blijven uitvoeren, zodat lokale bibliotheken en instellingen in staat gesteld worden inzicht te geven aan lokale partijen wat de stand van zaken is met betrekking tot leesmotivatie en informatievaardigheden binnen lokale instellingen.
- Voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* wordt menskracht vrijgemaakt om de KB te ondersteunen bij het zo goed mogelijk uitvoeren van jaarlijkse BOP-meting voor de verschillende doelgroepen. Daarbij wordt nadrukkelijk gekeken hoe de synergie tussen monitoring en BOP-onderzoek verbeterd kan worden, zodat zo veel mogelijk op hetzelfde moment een beroep gedaan wordt op lokale bibliotheken en POI's.

7. Communicatie

De communicatie rond de drie programmaonderdelen van Kunst van Lezen zal de komende jaren verder uitgebreid en geprofessionaliseerd worden, zodat nog meer (landelijke) stakeholders, professionals en ouders bereikt worden om lezen te promoten als leuk en belangrijk. Daarbij zal nauw samengewerkt worden met de afdeling communicatie van Stichting Lezen. Voor de uitvoering wordt een beroep gedaan op de kernteams van SPN. Ook zal met de KB regelmatig communicatieoverleg zijn. Dat zal rond het bereiken van taalarme gezinnen ook het geval zijn met Stichting Lezen & Schrijven en met het programma Bibliotheek & Basisvaardigheden. Kunst van Lezen zal via Stichting Lezen en de KB ook nauwe banden onderhouden met de partners in de Leescoalitie.

Belangrijke bouwstenen

Marketing & Communicatie

Inzet 2020-2024

Er wordt budget vrijgemaakt om (grootschalige) landelijke campagnes, zoals '15 minuten (voor) lezen', Lês No en Leescoalitecampagnes te ondersteunen.

De gereserveerde budgetten voor communicatie met betrekking tot onderstaande punten zijn terug te vinden bij de verschillende programmaonderdelen.

- Voor BoekStart (in de kinderopvang), de Bibliotheek *op school* en leesbevorderingsnetwerken wordt budget vrijgemaakt om offline (advertorials vakbladen bijvoorbeeld) en online communicatie-uitingen te financieren om de programma's richting Bibliotheekmedewerkers, andere professionals uit gemeenten, kinderopvang, JGZ en onderwijs en ouders onder de aandacht te brengen.
- De professionele websites van BoekStart en de Bibliotheek *op school* (boekstartpro.nl en prodebibliotheekopschool.nl) zijn opgenomen in de WAAS die de KB heeft ontwikkeld en onderhoudt voor het netwerk van openbare bibliotheken. Kunst van Lezen zal in afstemming met het kernteam van SPN zorgen dat Bibliotheekmedewerkers die betrokken zijn bij BoekStart en de Bibliotheek *op school* geïnformeerd en geënthousiasmeerd worden. De websites (.o.a. nieuwsbrieven) en social mediakanalen zijn daarbij middelen om de communicatie vorm te geven. De website debibliotheekopschool.nl is de ouderwebsite van de Bibliotheek *op school* die nevens geschikt is aan de prowebsite van de Bibliotheek *op school*. De komende periode wordt onderzocht hoe deze website past in de oudercommunicatie rond de Bibliotheek *op school* en of er verbeteringen nodig zijn.
- In afstemming met de KB wordt een lidmaatschapscampagne voor voortgezet onderwijs ontwikkeld en uitgevoerd waaraan Kunst van Lezen bijdraagt.
- BoekStart.nl is een initiatief van Stichting Lezen. Met deze op ouders gerichte site en de bijbehorende app wordt de komende jaren verder gegaan. Ook wordt tussen BoekStart.nl en JeugdBibliotheek.nl (0-6) van de KB nauwer samengewerkt.

8. Organisatie personeel en materieel

Om de organisatie van Kunst van Lezen de komende vijf jaar in te richten is de volgende inzet benodigd.

Inzet 2020-2024

- De programmamanager Kunst van Lezen werkt fulltime. Het dienstverband is met de KB die hem deels detacheert bij Stichting Lezen om aan Kunst van Lezen leiding te geven.
- Er zijn vanaf 2020 vijf programmaspecialisten(parttime) actief voor BoekStart, de Bibliotheek *op school* po, de Bibliotheek *op school* vo, de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs en communicatie.
- Er zijn verschillende programmamedewerkers actief voor zowel Stichting Lezen als Kunst van Lezen. Deels drukken deze op de begroting van Kunst van Lezen. Het gaat om projectadministratie, administratie, onderzoek, online communicatie en secretariaat.
- Er zijn freelancers actief voor Kunst van Lezen op het gebied van projectmanagement (nieuwe terreinen als mbo, pabo en lerarenopleidingen), HRM en training, strategische netwerkondersteuning en monitoring. Op jaarbasis wordt een inschatting van het aantal te werken uren per project gemaakt en vastgelegd.
- Kunst van Lezen betaalt evenredig mee aan huur, kantoorkosten en overige operationele kosten van Stichting Lezen.
- Bij de KB wordt uit het budget van Kunst van Lezen een projectmedewerker (parttime) betaald die de connectie tussen de programma's Kunst van Lezen en de activiteiten van de KB gaat vormgeven, met name voor wat betreft de inzet van digitale producten en diensten van de KB binnen de programma's.

Maatregel 6C - concrete activiteiten gezinsaanpak (leesbevordering in taalarme gezinnen)

Zoals in de toelichting is uiteengezet dat de gezinsaanpak vanuit Kunst van Lezen primair gericht op het ondersteunen van ouders bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun (jonge) kinderen thuis. De negen ontwikkelde projecten (zie onder) vormen het fundament om in de komende periode van Tel mee met Taal de gezinsaanpak structuur te geven. Hierbij worden vijf aandachtgebieden onderscheiden om de leesbevorderingsaanpak gericht op taalarme gezinnen voort te zetten. Het accent zal liggen op bewezen succesvolle interventies die via instellingen rond het kind laaggeletterde ouders bereiken. Daarbij is de BoekStartcoach op het consultatiebureau (en inmiddels hier en daar binnen de kinderopvang) een voorbeeld van een succesvolle interventie om laaggeletterde ouders op het consultatiebureau te bereiken.

Omdat de borging van de gezinsaanpak in gemeenten van belang is voor een langdurige structurele aanpak, zal er vanuit Kunst van Lezen worden doorgegaan met de ondersteuning van

Bibliotheekdirecties om de gezinsaanpak integraal uit te voeren. Enerzijds is het doel om Bibliotheekdirecties aan te sporen preventie en curatie in hun organisatie op een goede manier te verbinden en anderzijds zorgt een heldere integrale aanpak ervoor dat directies deze naar buiten kunnen brengen om stakeholders (gemeenten en instellingen als JGZ, kinderopvang en onderwijs) te overtuigen de Bibliotheek te ondersteunen bij uitvoering van de gezinsaanpak. Alle bouwstenen zijn van belang bij de gezinsaanpak.

OCW heeft bij Stichting Lezen aangegeven dat er extra budget wordt vrijgemaakt uit het budget voor gezinsaanpak om, in afstemming met Stichting Lezen & Schrijven en Bibliotheek & Basisvaardigheden (KB), een overdraagbaar model/toolkit gezinsaanpak (preventie & curatie) voor gemeenten op te leveren de komende jaren.

De negen projecten terugbrengen naar vijf aandachtsgebieden rond gezinsaanpak

1. BoekStart-BoekenPret	++	
2. VoorleesExpress	+++	
3. Thuiseditie Scoor een Boek	++	
4. Hoor je mij?	++	+ = de inhoud ligt er
5. E-learning JGZ	+++	
6. BoekStart in de kraamzorg	++	++ = de inhoud ligt er en is in de praktijk uitgeprobeerd
7. Peuter in zicht	++	
8. Taal voor Thuis	++	
Najaar 2018 - 9. de BoekStartcoach	+++	+++ = de inhoud ligt er, er is in de praktijk uitgeprobeerd en het project is klaar voor landelijke uitrol

Vanaf 2016 tot en met 2019 hebben bovenstaande negen projecten centraal gestaan bij de gezinsaanpak. Bovenstaande matrix met per project de stand van zaken medio 2018 vormt de basis om in de nieuwe periode de gezinsaanpak in te richten op vijf aandachtsgebieden:

1. Positief leesklimaat thuis stimuleren
2. Bibliotheken als verbindende schakel tussen preventie en curatie richting intermediairs
3. Gezinsaanpak in de jeugdgezondheidszorg stimuleren
4. Gezinsaanpak in kinderopvang en onderwijs stimuleren
5. Netwerk versterken rond taalzwakke gezinnen met een meer centrale rol voor gemeenten

Inzet 2020-2024

- De gezinsaanpak thuis bevorderen door middel van ondersteuning van de leesomgeving (bijvoorbeeld via BoekStart-BoekenPret) van de beschreven en uitgevoerde projecten die direct binnen het gezin toegepast worden (bijvoorbeeld de VoorleesExpress en de thuiseditie van Scoor een Boek!). Jaarlijks wordt er een voorleesboekje geproduceerd speciaal voor taalarme gezinnen met jonge kinderen (0-4 jaar) in de Week van de Alfabetisering. De BoekStartcoach deelt deze boekjes uit op consultatiebureaus, het boekje is de aanleiding om

een gesprek met ouders over (voor)lezen aan te knopen. Het uiteindelijke doel is de ouder meer oog te laten hebben voor de taal- en leesontwikkeling en (digitale) geletterdheid van zijn/haar kind(eren) en in het verlengde daarvan meer aandacht te geven aan de eigen (digi) taalontwikkeling om de kinderen nog beter te kunnen ondersteunen als ze ouder worden.

- Ondersteuning van faciliterende rol van bibliotheken t.b.v. ouders thuis richting intermediairs uit jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs. De Bibliotheek maakt zich sterk voor een integrale aanpak waarbij ouders en professionals (gezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs) gezamenlijk verbonden worden rond leesbevordering. Projecten en programma's gericht op taalarme gezinnen (o.a. de BoekStartcoach en de VoorleesExpress) worden geïmplementeerd en verbonden aan de reeds aanwezige infrastructuur rond Boekstart en de Bibliotheek *op school*. Deze uitvoeringsondersteuning aan POI's en lokale bibliotheken wordt ingezet via specialisten van SPN.
- In samenwerking met Bibliotheek & Basisvaardigheden de zichtbaarheid van en expertise over zowel de leesbevorderingsprogramma's als het Taalhuis vergroten in lokale vestigingen van Bibliotheken om taalarme gezinnen beter te bereiken. Deskundigheidsbevordering van de frontoffice medewerkers is daar onderdeel van.
- De gezinsaanpak doorontwikkelen op basis van de beschreven en uitgevoerde projecten binnen de Jeugdgezondheidszorg. Er komen op 35 nieuwe consultatiebureaus BoekStartcoaches. Het gaat verder om diverse aspecten van de BoekStartcoach (inzet wordt hierboven beschreven bij 6a) op het consultatiebureau. Belangrijk is de aandacht voor expertise rond leesbevordering en (digitale) geletterdheid van artsen en jeugdverpleegkundigen (op het consultatiebureau, bijvoorbeeld de geaccrediteerde online module leesbevordering waar inmiddels meer dan 200 artsen en verpleegkundigen aan hebben meegedaan), verloskundigen, kraamverzorgsters en andere professionals in de jeugdgezondheidszorg. Ook het monitoren van de aanpak en de inventarisatie van locaties waar de aanpak plaatsvindt wordt ondersteund.
- De gezinsaanpak doorontwikkelen op basis van de beschreven en uitgevoerde projecten binnen de kinderopvang en het onderwijs (bijvoorbeeld door het programma *Voor jou en je kind* van Stichting Lezen & Schrijven sterker te verbinden aan BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* po). Daarbij wordt altijd rekening gehouden met nieuw verworven inzichten om de inhoud van de gezinsaanpak aan te passen. Belangrijk is de aandacht voor expertise (ook op roc en pabo) rond leesbevordering en (digitale) geletterdheid en het monitoren en inventariseren van de aanpak.
- Doorgaan met het stimuleren van de netwerkaanpak rond het taalarme gezin waarbij de gemeente een meer centrale positie krijgt. Hierbij speelt de toegezegde extra subsidie voor het opleveren van een overdraagbaar model voor gemeenten rond de gezinsaanpak een rol.
- Effectonderzoek inzake leesbevordering/digitale geletterdheid binnen taalarme gezinnen.

Toelichting Kunst van Lezen als onderdeel van Tel mee met Taal

Inleiding

Minister Van Engelshoven heeft in haar Kamerbrief⁴ van 18 maart 2019 aangekondigd dat het programma Tel mee met Taal verlengd wordt tot en met 2024. Binnen het programma komen zowel preventie als curatie van laaggeletterdheid aan bod. De minister schrijft in haar brief: “Ook is veel aandacht geweest voor het stimuleren van leesplezier bij kinderen en het voorkomen en tegengaan van laaggeletterdheid die van generatie op generatie wordt overgedragen. Samen met de Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek hebben bibliotheken hard gewerkt aan een infrastructuur voor schoolbibliotheken en zoeken zij steeds meer de samenwerking met partners in de jeugdgezondheidszorg en kinderopvang.”

De minister kondigt, in het kader van Tel mee met Taal 2020-2024, voor de komende jaren tien maatregelen aan voor een vaardiger Nederland, waarvan leesbevordering er een is: “Naast de inspanningen om de basisvaardigheden van volwassenen te verhogen, en de inzet van het reguliere onderwijs voor kinderen en jongeren, is een blijvende inzet op leesplezier nodig. De leestijd, leesvaardigheid en leesmotivatie van kinderen en jongeren in Nederland staan namelijk onder druk. Binnen Tel mee met Taal investeren we daarom in een herkenbare preventieve aanpak via bibliotheken als aanvulling op het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid en de inzet binnen het basis- en voortgezet onderwijs, de kinderopvang en jeugdgezondheidszorg. Dit doen we met verschillende activiteiten, die zowel generiek zijn, als specifiek gericht op de laagtaalvaardige doelgroep.”

Het belang van leesmotivatie voor een goede taalvaardigheid wordt in 2019 breed onderkend getuige het advies *LEES! Een oproep tot een leesoffensief*⁵ aan minister Van Engelshoven dat de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur gezamenlijk hebben opgesteld. Vlak na dit advies heeft de Taalunie het actieplan *Effectief onderwijs in begrijpend lezen. Acties voor beter leesbegrip en meer leesmotivatie*⁶ gepubliceerd. Dit actieplan is gebaseerd op de adviezen van de Taalraad, waaraan Stichting Lezen deelneemt, ingesteld door de Ministeries van Onderwijs in Nederland en Vlaanderen. In het plan beschrijft de Taalunie vijf knelpunten waardoor het niveau van begrijpend lezen de laatste jaren is gedaald, worden concrete acties en aanbevelingen benoemd en geeft de Taalunie aan welke randvoorwaarden nodig zijn voor een optimaal klimaat voor leesonderwijs.

Geletterdheid stimuleren

Leesbevordering werkt, en het is goed dat de overheid dat onderschrijft. Voortbouwend op de

4 Kamerbrief Plan van Aanpak laaggeletterdheid: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/03/18/kamerbrief-over-plan-om-aanpak-laaggeletterdheid-2020-%E2%80%93-2024>

5 <https://www.lezen.nl/nl/persberichten/leesoffensief-dringend-noodzakelijk>

6 <https://www.lezen.nl/nl/persberichten/sterk-actieplan-taalunie-voor-begrijpend-lezen-en-leesmotivatie>

positieve resultaten van Kunst van Lezen⁷ in de eerste⁸, tweede⁹ en derde¹⁰ periode, heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen besloten dat Kunst van Lezen ook de komende periode onderdeel blijft van het actieprogramma laaggeletterdheid Tel mee met Taal, dat van 2020 tot en met 2024 wordt uitgevoerd. Naast het ministerie van OCW zijn ook de ministeries van SZW, VWS en BZK bij Tel mee met Taal betrokken.

Doelstelling Kunst van Lezen 2020-2024

Stichting Lezen wil, in het kader van Tel mee met Taal 2 met het programma Kunst van Lezen¹¹ ook de komende vijf jaar de leesmotivatie en geletterdheid van kinderen en jongeren stimuleren. Kunst van Lezen is het landelijke leesbevorderingsprogramma dat in opdracht van het ministerie van OCW wordt uitgevoerd door Stichting Lezen (penvoerder) in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek (KB). Doelstelling van Kunst van Lezen is versterking van de leescultuur bij de jeugd via de programmaonderdelen BoekStart en de Bibliotheek *op school*, die ingebed zijn binnen leesbevorderingsnetwerken op landelijk, provinciaal en lokaal niveau.

Tel mee met Taal 2 (2020-2024): drie doelen en tien maatregelen¹²

In de brief van 18 maart 2019 wordt het volgende aangegeven:

Het vervolgprogramma richt zich op 3 doelen:

- 1: Meer mensen aan de slag met taal, rekenen en digitale vaardigheden
- 2: Weten wat werkt
- 3: Goede hulp in elke gemeente

Om deze doelen te bereiken neemt het Kabinet tien maatregelen om mensen die moeite hebben met de basisvaardigheden beter te helpen. Dit activiteitenplan Kunst van Lezen 2020-2024 richt zich op maatregel zes: *Effectieve preventieve aanpak: landelijk ondersteuningsprogramma voor leesbevordering, met focus op laagtaalvaardige gezinnen.*

7 Kunst van Lezen bestaat eind 2019 uit:

1. BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach - 0-4 jaar
2. De Bibliotheek *op school* voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (met name vmbo), middelbaar beroepsonderwijs en, pedagogische academie - 4-24 jaar
3. Structurele netwerkvorming leesbevordering op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau

8 De bereikte resultaten zijn door onderzoeksbureau Sardes in 2009, 2010 en 2011 drie keer gemonitord. Daarbij is geconstateerd dat Kunst van Lezen aan het behoud en de ontwikkeling van de leescultuur in Nederland een belangrijke impuls heeft gegeven.

9 De bereikte resultaten zijn door onderzoeksbureau Kwink in 2014 geëvalueerd. Het rapport is in februari 2015 naar de Tweede Kamer gestuurd. <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/evaluatie-kunst-van-lezen>

10 De resultaten van onder andere Kunst van Lezen zijn door Ecorys en het Verwey-Jonker Instituut twee maal geëvalueerd. De eindevaluatie verscheen op 18 maart 2019 tegelijkertijd met de Kamerbrief van de minister: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/03/08/monitor-actieprogramma-tel-mee-met-taal-2016-2018>

11 Zie voor achtergrondinformatie Kunst van Lezen de webpagina Feitenrelaas : https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1232

12 Vervolgaanpak laaggeletterdheid (pdf): <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2019/03/18/vervolgaanpak-laaggeletterdheid-2020-%E2%80%93-2024-tel-mee-met-taal>

De minister schrijft: “Naast de inspanningen om de basisvaardigheden van volwassenen te verhogen, en de inzet van het reguliere onderwijs voor kinderen en jongeren, is een blijvende inzet op leesplezier nodig.”

Maatregel zes valt in vijf onderdelen uiteen (zie pagina 16 en 17 van de brief van 18 maart).

Samengevat gaat het om de volgende onderdelen:

- a. De generieke inzet op leesbevordering via programma’s als BoekStart en de Bibliotheek *op school* gaat door.
- b. In aanvulling op de generieke inzet op leesbevordering, wordt geïnvesteerd in het bereiken van laagtaalvaardige ouders.
- c. Onder andere via Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek zullen bibliotheken specifiek inzetten (bijvoorbeeld via de BoekStartcoach) op het bereiken van laagtaalvaardige ouders en kinderen, zodat leesplezier voor iedereen bereikbaar wordt.
- d. Relevante inzichten uit onderzoek worden meegenomen in de aanpak. Bijvoorbeeld het advies van de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad over de vraag hoe het onderwijs kan bijdragen aan het bevorderen van de leesmotivatie en leesvaardigheid om daarmee de kans op laaggeletterdheid te verkleinen.
- e. De preventieve aanpak van laaggeletterdheid wordt versterkt door beter aan te sluiten op het onderwijsachterstandenbeleid, de jeugdgezondheidszorg en de kinderopvang, waarmee kinderen uit risicogroepen worden ondersteund.

Pijlers en bouwstenen

De leesbevorderingsaanpak binnen Kunst van Lezen is gebaseerd op vier pijlers, die samen het woord LEES vormen: Leesomgeving, Expertise, Evidentie, Samenwerking. In de opbouw van deze aanvraag wordt uitgegaan van deze vier pijlers en de tien onderliggende bouwstenen Netwerk & Beleid, Expertise, Leesomgeving-collectie (fysiek en digitaal), Digitale content en diensten, Planvorming, Activiteiten, Onderzoek-monitoring, Exploitatie, Logistiek, en Marketing & Communicatie.

1. Kunst van Lezen 2020-2024

Algemeen

Met Kunst van Lezen binnen Tel mee met Taal 2020-2024 wordt het succesvolle programma van de afgelopen twaalf jaar voortgezet en doorontwikkeld¹³. De aanpak via de onderdelen BoekStart, de Bibliotheek *op school* en netwerken worden de komende jaren landelijk, provinciaal en lokaal uitgebreid, versterkt en verder verduurzaamd. De komende jaren zal steviger ingezet worden op het voortgezet onderwijs (vanuit de opdracht voornamelijk gericht op praktijkonderwijs en vmbo) en op het beroepsonderwijs (mbo, pabo en lerarenopleidingen Nederlands). De focus zal verder liggen op het voeren van een effectieve aanpak om laagtaalvaardige gezinnen aan te sporen hun (jonge) kinderen een taalrijke thuisomgeving te bieden door voor te lezen en zich bewust te zijn van hun mogelijkheden bij te dragen aan de taalontwikkeling van hun kinderen.

De Bibliotheeksector blijft binnen Kunst van Lezen nog steeds de belangrijkste centrale partij om de leesbevorderingsprogramma's uit te voeren. Maar gezien de conclusies uit het rapport *LEES!* (voetnoot 5) is het van groot belang dat er niet alleen vanuit de Bibliotheek een leesoffensief gestart wordt. Ook vanuit alle gemeenten en vanuit de jeugdgezondheidszorg, de kinderopvang en met name het onderwijs moet dit offensief de komende jaren breder gevoerd worden. Vanuit dit oogpunt is in de opzet van het leesbevorderingsprogramma de komende jaren meer oog voor leesbevordering vanuit gemeenten en educatieve- en gezondheidsinstellingen. Tevens zal het boekenvak betrokken worden.

De doorgaande leeslijn blijft uitgangspunt van beleid

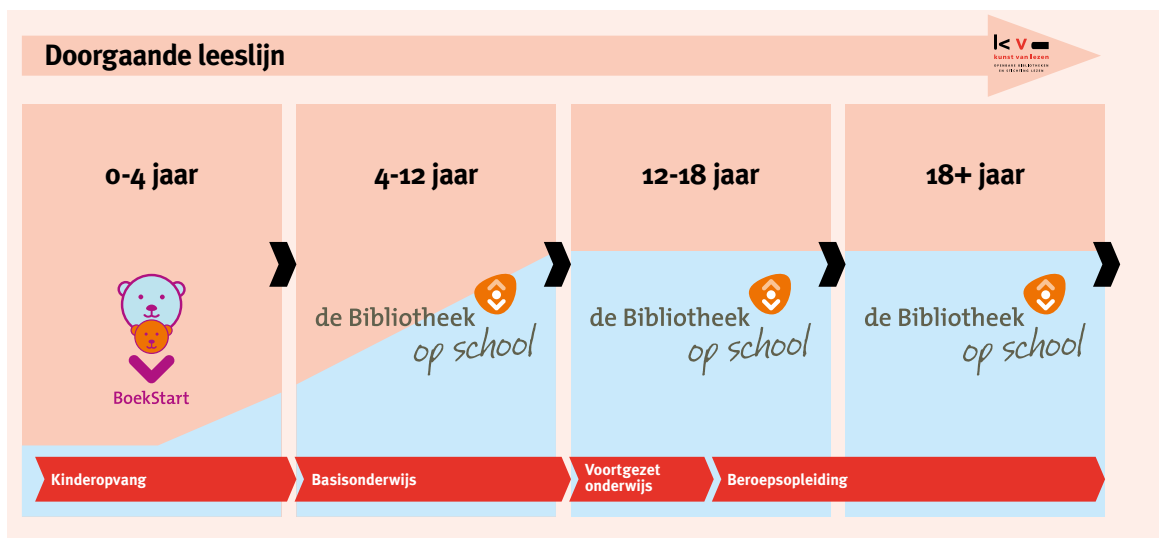
Om het lezen met plezier daadwerkelijk te bevorderen willen wij kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar (maar ook binnen beroepsopleidingen mbo, pabo en lerarenopleidingen Nederlands tot 25 jaar) intensief en doorlopend kennis laten maken met voor hen geschikte boeken en literatuur. Dit gebeurt volgens het uitgangspunt van de doorgaande leeslijn¹⁴. Hiervoor is het van belang dat de cultuur van het boek en het (literaire) lezen een vanzelfsprekend onderdeel is van het curriculum tijdens het voorschoolse traject en de schoolloopbaan van leerlingen. Het bevorderen van leesmotivatie en geletterdheid is verankerd in de doorgaande leeslijn, wat een positieve invloed heeft op het voorkomen en tegengaan van taalachterstanden bij kinderen en jongeren.

13 Zie het feitenrelaas 2018 Kunst van Lezen:

https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1232

14 <https://www.lezen.nl/nl/publicaties/de-doorgaande-leeslijn>. In 2019/2020 wordt een update van de doorgaande leeslijn voorbereid door Stichting Lezen.

Belang van (flankerend) beleid voor het slagen van Kunst van Lezen

Kunst van Lezen is onderdeel van een complex bouwwerk van taal- en leesonderwijs, pedagogisch en didactisch beleid en de opvoeding van kinderen. Via Kunst van Lezen kunnen we de in de brief van de minister aangekondigde doelstellingen bereiken, maar het succes (met name voor wat betreft het bereiken van taalarme gezinnen) is mede afhankelijk van beleid dat door overheidsinstellingen en andere stakeholders wordt ontwikkeld en vervolgens verankerd binnen de gezondheidszorg en het culturele, maatschappelijke en sociale domein. Flankerend overheidsbeleid is voorwaardelijk op diverse bovengenoemde terreinen, bijvoorbeeld rond stelselmatige aandacht voor (voor)lezen binnen de JGZ als belangrijke motor van geletterdheid.

Met de WSOB¹⁵ is een belangrijke stap gezet inzake wettelijke regelgeving voor het geven van ondersteuning door bibliotheken op het terrein van educatie en leesbevordering. Maar in beleidsverankering bij lokale bibliotheken zullen op dit terrein de komende jaren nog forse stappen gezet moeten worden. Kunst van Lezen is daarbij afhankelijk van de bereidheid van gemeenten en provincies te investeren in de in belang toenemende maatschappelijke rol van bibliotheken. Dit past goed bij de derde doelstelling waarbij Tel mee met Taal 2 in elke gemeente in Nederland goede hulp verwacht. Als dat niet structureel gebeurt, zal Kunst van Lezen via veel bibliotheken slechts marginaal ingevuld kunnen worden. Kunst van Lezen zal daarom de komende jaren veelvuldig contact hebben met de VNG om het belang van structurele inspanningen met betrekking tot leesbevordering bij alle gemeenten te bepleiten vanwege het feit dat leesbevordering aantoonbaar bijdraagt aan het voorkomen van laaggeletterdheid bij kinderen.

De gezinsaanpak binnen Kunst van Lezen

Sinds 2016 werkt Kunst van Lezen aan wat de gezinsaanpak is gaan heten. De gezinsaanpak bestaat uit een negental projecten¹⁶ die in afstemming met Bibliotheek & Basisvaardigheden van de KB en Stichting Lezen & Schrijven uitgevoerd worden.

15 WSOB = Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33846-3.html>

16 Zie evaluaties de BoekStartcoach en de evaluatie van de andere 8 projecten gezinsaanpak via: https://www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4101&newsItemid=1574

De gezinsaanpak heeft als doel de cyclus van laaggeletterdheid te doorbreken en richt zich daarom primair op het ondersteunen van ouders bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun (jonge) kinderen thuis. Daarnaast kan er ook worden ingezet op het verhogen van het taal- en geletterdheidsniveau van de ouders zelf.

De cyclus van laaggeletterdheid

Een goede beheersing van de Nederlandse taal en digitale vaardigheden worden steeds belangrijker om volledig mee te kunnen doen in onze samenleving. Er zijn echter veel mensen, 1,3 miljoen tussen de 16 en 65 jaar,¹⁷ die het basisniveau om te kunnen participeren niet halen. Met allerlei initiatieven wordt getracht deze situatie te veranderen, maar deze inspanningen blijken niet genoeg om laaggeletterdheid terug te dringen. Bovendien komt er steeds weer een nieuwe groep laaggeletterden bij. Elk jaar verlaat namelijk een aanzienlijke groep kinderen het onderwijs zonder voldoende taalvaardig te zijn: uit onderzoek blijkt dat in 2015 maar liefst 17,9 % van de vijftienjarigen grote taalproblemen heeft.¹⁸ Deze tieners lopen een grote kans onderdeel te worden van de bestaande groep laaggeletterden.

In de vroege kindertijd, nog voordat kinderen naar school gaan, wordt het fundament gelegd voor de latere taalvaardigheid en het vermogen om te denken en leren. Dit betekent dat in de meeste gevallen ouders de grootste invloed hebben op de taalontwikkeling van kinderen. Een aanzienlijke groep ouders heeft echter niet de vaardigheden om die taalontwikkeling op een goede manier te stimuleren. Sterker nog: veel ouders zijn zich niet bewust van hun enorme invloed. Hierdoor groeit een groep kinderen op in een thuisomgeving waarin hun taalvermogen onvoldoende tot ontwikkeling komt en beginnen ze hun schoolcarrière met een achterstand.

Omdat de basis voor de latere taalontwikkeling wordt gelegd in de eerste levensjaren, is het moeilijk om opgelopen achterstanden na die cruciale periode nog in te halen, ook als hier op school flink in wordt geïnvesteerd. Hierdoor wordt de kloof tussen kinderen die goed kunnen meekomen en kinderen die moeite hebben op school steeds groter. Zo kan het dat uiteindelijk een forse groep tieners het onderwijs verlaat zonder voldoende taalvaardig te zijn. Wanneer zij later zelf kinderen krijgen, is de kans groot dat ook deze nieuwe generatie opgroeit in een taalarme omgeving. Zo ontstaat een cyclus van laaggeletterdheid die alleen doorbroken kan worden als er meer aandacht komt voor de bron van de problematiek.

De preventieve gezinsaanpak van laaggeletterdheid en de rol van bibliotheken

De preventieve gezinsaanpak focust op de bron van laaggeletterdheid en is daarom primair gericht op het ondersteunen van ouders bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van jonge kinderen thuis. Door kansrijke interventies¹⁹ uit de gezinsaanpak worden ouders zich bewust van hun invloed, worden zij gemotiveerd om deze invloed positief aan te wenden en krijgen zij handvatten en ondersteuning om thuis een rijker taalklimaat te scheppen. Ouders worden aangemoedigd om, als dit binnen hun mogelijkheden

17 <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/informatie-over-laaggeletterdheid-nederland>

18 Rapport PISA 2015, 103: <https://www.cito.nl/-/media/files/kennis-en-innovatie-onderzoek/pisa/cito-pisa-rapport-2015.pdf?la=nl-NL>.

19 Niet alle programma's zijn even effectief. Zie bijvoorbeeld het rapport van Prof. Dr. Roel van Steensel et al. 'Family literacy-programma's voor kinderen in achterstandssituaties: Een meta-analyse van effecten en werkzame elementen' (2019).

ligt, regelmatig voor te lezen, omdat dit een positief effect heeft op de taalontwikkeling. Maar ook andere talige interacties kunnen veel impact hebben op jonge kinderen. Deze interventies zijn noodzakelijk om te voorkomen dat er telkens een nieuwe generatie laaggeletterden bijkomt. Alleen dan kan de cyclus van laaggeletterdheid effectief worden doorbroken.

Uit de praktijk blijkt dat door het opdoen van vaardigheden om de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren, ook de eigen taalvaardigheid van ouders kan worden geprikkeld. Wanneer zij gemotiveerd raken om actief aan hun eigen taalniveau te werken, is het belangrijk dat er programma's voorhanden zijn die aansluiten bij de behoeften van deze ouders. Het werken aan de eigen taalvaardigheid helpt ouders om hun kinderen bij hun taal- en leesontwikkeling te ondersteunen gedurende de hele schooltijd.

Bibliotheken kunnen een zinvolle bijdrage leveren aan het stimuleren van een taalrijk klimaat binnen gezinnen. Naast een uitgebreide collectie voor alle leeftijden én alle niveaus, heeft de Bibliotheek expertise op het gebied van leesbevordering bij kinderen (preventie) en op het gebied van de ontwikkeling van basisvaardigheden bij volwassenen (curatie)²⁰. Bovendien heeft de Bibliotheek lokaal goede banden met partijen die relevant zijn voor de gezinsaanpak (zoals consultatiebureaus, onderwijs, welzijnsorganisaties en de gemeente). Intensieve samenwerking binnen een lokaal leesbevorderingsnetwerk is nodig om uiteindelijk tot een sluitend ondersteuningsaanbod voor gezinnen te komen.

Een goed voorbeeld van productieve samenwerking is de aanpak de BoekStartcoach binnen het programma BoekStart waarbij Bibliotheken en de JGZ samen optrekken. De BoekStartcoach ondersteunt de jeugdarts en jeugdverpleegkundige op het consultatiebureau. Binnen de aanpak benadert een daarvoor getrainde bibliotheekmedewerker op consultatiebureaus ouders en voert met hen een laagdrempelig gesprek over het belang van een taalrijke thuisomgeving voor jonge kinderen. Deze BoekStartcoach is door persoonlijk contact met ouders in staat om ouders aan te moedigen thuis (meer) voor te lezen, te zingen en taalspelletjes te doen. De BoekStartcoach kan voor ouders tevens de drempel verlagen om naar de Bibliotheek te gaan om bijvoorbeeld het BoekStartkoffertje te halen, de BoekStarthoek te bekijken en voorleesactiviteiten te bezoeken. In de Bibliotheek kunnen ouders vervolgens ook kennismaken met mogelijkheden voor hun eigen taalontwikkeling (in het zogenaamde Taalhuis).

20 Met het programma de Bibliotheek & Basisvaardigheden (van de KB en SPN) worden bibliotheken gefaciliteerd bij het opzetten van dienstverlening op het gebied van basisvaardigheden in de breedte, zoals taal- en digitale vaardigheden maar ook vaardigheden die daaraan gerelateerd zijn zoals op het gebied van werk & inkomen, gezondheid en op financieel-juridisch terrein.

2. Pijlers Leesbevordering en kwaliteit van de uitvoering

De structurele aanpak is vastgelegd in vier pijlers van Kunst van Lezen, samengevat in het woord LEES: **L**eesomgeving, **E**xpertise, **E**videntie, **S**amenwerking. In algemene zin zal de focus binnen Kunst van Lezen tussen 2020 en 2024 op deze pijlers en de tien onderliggende bouwstenen liggen. In bijlage 1A en 1B worden de pijlers en bouwstenen concreet toegelicht op basis van de generieke programmaonderdelen en de gezinsaanpak tot en met 2024.

In de eerder gememoreerde brief van minister Van Engelshoven wordt de nadruk gelegd op het verwerven van meer kennis en transparantie over de kwaliteit en de effectiviteit van onder meer de inzet op leesplezier en leesmotivatie bij kinderen, in het bijzonder in laagtaalvaardige gezinnen. De minister wil komen tot een betrouwbaar beeld per regio van het bereik, het type en de kwaliteit van het aanbod en de effectiviteit van verschillende interventies.

Binnen Kunst van Lezen is kwaliteit een kernbegrip binnen de pijlers en onderliggende bouwstenen van de leesbevorderingsprogramma's. De komende jaren zal er alles aan gedaan worden om de kwaliteit verder te verhogen. Een van de stappen om dat effectief vast te leggen is de certificering van educatieve programma's die door bibliotheken worden uitgevoerd. Stichting Lezen en de KB zijn nauw betrokken bij het beleid en de aanpak van de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) die de certificeringstrajecten in de Bibliotheek- en culturele sector coördineert.

2.1 Leesomgeving

Het creëren van een stimulerende leesomgeving door gerichte aandacht voor een goede collectie en aantrekkelijke presentatie (fysiek en digitaal in mooie kasten en via toegankelijke websites en apps) die past bij de te bereiken populatie op een kinderopvanginstelling of school. Daarbij hoort ook tijd en ruimte voor lezen door binnen de leesomgeving rustige leesplekken/locaties te creëren. Begeleid vrij lezen, voorlezen, praten over boeken, boekintroductions, boekverwerking en literatuureducatie krijgen aandacht.

Via Kunst van Lezen zal er ook de komende jaren aandacht worden gevraagd en worden geïnvesteerd in een zichtbare en aantrekkelijke leesomgeving binnen instellingen. Belangrijk daarbij is het opzetten en ondersteunen van activiteiten en campagnes die gericht zijn op de diverse aspecten van de leesomgeving, bijvoorbeeld *15 minuten (voor)lezen per dag*.

2.2 Expertise

Binnen Kunst van Lezen zijn in de loop van de tijd tal van trainingen en workshops ontwikkeld om zowel professionals in de Bibliotheeksector als binnen de JGZ, kinderopvang en het onderwijs bij te scholen op het gebied van leesbevordering, didactiek en informatievaardigheden (deze laatste wordt apart gefinancierd door de KB). Naast trainingen zijn er vanuit Kunst van Lezen en Stichting Lezen tal van congressen, inspiratiedagen en conferenties georganiseerd om het belang van een structurele leesbevorderingsaanpak onder de aandacht te brengen.

De komende jaren wordt de deskundigheidsbevordering rond leesbevordering (ook voor wat betreft digitale content en de relatie met digitale geletterdheid) verder opgevoerd en geprofessionaliseerd. Het programma Kunst van Lezen richt zich daarbij primair op de Bibliotheeksector, er wordt nauw samengewerkt met KB, de VOB en SPN. Stichting Lezen zal het voortouw nemen om de deskundigheidsbevordering te professionaliseren in andere sectoren waarbij specifiek aandacht is voor het laagtaalvaardige gezin en zwakke lezers.

De auteurs van kinder- en jeugdboeken zijn bij uitstek experts om een goede rol in leesmotivatie en taalvaardigheid te spelen²¹. Binnen Kunst van Lezen zien wij de komende jaren een actievere rol voor auteurs op scholen en in kinderopvang, bijvoorbeeld op het terrein van creatief schrijven. Kunst van Lezen zoekt bij het inzetten van de auteur als leesbevorderaar contact met organisaties zoals de Schrijverscentrale en de Schoolschrijver om activiteiten zoveel mogelijk gezamenlijk af te stemmen en te ondernemen.

2.3 Evidentie

De drie overheidslagen willen in toenemende mate dat de effecten zichtbaar zijn, teneinde te kunnen staven dat hun investeringen in een structurele leesbevorderingsaanpak voor het verbeteren van de lees- en taalvaardigheid van kinderen nut hebben.

De programmalijnen BoekStart en de Bibliotheek *op school* (en alle onderliggende programmaonderdelen) zullen de komende jaren blijvend gemonitord en wetenschappelijk onderzocht worden. Daarbij wordt door de onderzoeksafdeling van Stichting Lezen samengewerkt met de onderzoeksafdelingen van de KB, en voor wat betreft de gezinsaanpak ook met de onderzoeksafdeling van Stichting Lezen & Schrijven.

Het kwantitatieve bereik van de verschillende onderdelen binnen bibliotheken, kinderopvanginstellingen, consultatiebureaus en onderwijsinstellingen wordt jaarlijks door de KB in kaart gebracht (via het Bibliotheekonderzoeksplatform – BOP)²². Voor de kwalitatieve resultaten zullen de verschillende jaarlijks terugkerende monitorinstrumenten BoekStart en de Bibliotheek *op school* voortgezet worden. Dit levert veel inzicht op in hoe het staat met leesmotivatie en leesgedrag op individuele kinderopvang- en onderwijsinstellingen. Op basis van deze informatie worden jaarplannen vastgesteld en beleid bijgesteld. Deze instrumenten geven tegelijkertijd zicht op landelijke ontwikkelingen rond leesmotivatie en leesgedrag.

21 <https://www.lezen.nl/nl/persberichten/onderzoek-schrijver-op-bezoek-maakt-lezen-leuker>

22 <https://bop.Bibliotheek.nl/>

Daarnaast zal wetenschappelijk onderzocht blijven worden wat het effect van de verschillende programmaliijnen is op professionals, ouders en kinderen. Resultaten uit literatuurstudies, monitormetingen, BOP-metingen en wetenschappelijke onderzoeken worden verwerkt in aantrekkelijke toegankelijke publicaties die breed gebruikt worden binnen alle instellingen. De brochurereeks *Meer (voor)lezen, beter in taal* en de meer praktische brochures van Stichting Lezen die gepubliceerd worden onder de naam *Kwestie van Lezen* zijn voorbeelden van publicaties die met name door bibliotheken veelvuldig gebruikt worden in hun communicatie met professionals uit gemeente, JGZ, kinderopvang en onderwijs.

2.4 Samenwerking

Binnen het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen wordt veel samengewerkt tussen partners die beleidsmatig dan wel uitvoerend betrokken zijn bij leesbevordering en geletterdheid. Stichting Lezen coördineert Kunst van Lezen in afstemming met de KB. Met Stichting Lezen & Schrijven en Bibliotheek & Basisvaardigheden (KB) wordt afstemming gezocht voor wat betreft de gezinsaanpak. In bredere zin wordt via Stichting Lezen en de KB samengewerkt met de Leescoalitie²³. Voor wat betreft de coördinatie van de uitvoering van de programma's wordt samengewerkt met de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen Nederland (SPN) en de onderliggende Provinciale Ondersteuningsinstellingen (POI's).

Kunst van Lezen binnen Stichting Lezen

Kunst van Lezen zal de komende jaren steeds meer inhoudelijk geïntegreerd worden met het beleid van Stichting Lezen dat binnen de culturele basisinfrastructuur (BIS) is vastgelegd. Vanaf 2021 tot en met 2024 is het voor het eerst dat de Kunst van Lezen periode gelijk loopt met de BIS-periode. De uitvoering en effectuering van de leesbevorderingsprogramma's vinden plaats binnen Kunst van Lezen. Daarvoor worden programmaspecialisten vrijgemaakt die zich richten op programmaonderdelen verbonden aan bepaalde leeftijdsgroepen. De aandacht van deze programmaspecialisten richt zich primair op de Bibliotheeksector. Inhoudelijke verdieping en verbinding met ontwikkelingen op het bredere terrein van leesbevordering en literatuureducatie is onderdeel van de taak van Stichting Lezen. Ook zal Stichting Lezen, samen met de KB, binnen de Leescoalitie aandacht vragen voor de programma's van Kunst van Lezen. Voor wat betreft middelen en inzet zal Stichting Lezen ervoor zorgen dat Kunst van Lezen altijd duidelijk te herleiden en te verantwoorden is.

Kunst van Lezen binnen de Koninklijke Bibliotheek

De Koninklijke Bibliotheek (KB) is mede-uitvoerder van Kunst van Lezen. Binnen het recent vastgestelde beleidsplan van de KB voor 2019-2022²⁴ neemt lezen een belangrijke plaats in. De KB is vanuit de WSOB sinds 2015 verantwoordelijk voor de uitvoering van de stelseltaken van de openbare bibliotheeksector en voor de instandhouding van de landelijke digitale bibliotheek (infrastructuur en content). Kunst van Lezen zal binnen de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* de komende jaren meer nadruk leggen op een goede verbinding tussen de fysieke (geleverd door lokale bibliotheken) en digitale content en diensten

²³ De Leescoalitie bestaat uit voorzitter Stichting Lezen, de Koninklijke Bibliotheek, de VOB, de CPNB en Stichting Lezen & Schrijven, het Literatuurmuseum/Kinderboekenmuseum en het Nederlands Letterenfonds.

²⁴ https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/beleidsplan_kb_2019-2022.pdf

van de KB. Ook wordt gekeken naar de verbinding met de aanpak van digitale geletterdheid die de KB ontwikkelt en met projecten die de KB met bibliotheken uitvoert, zowel preventief gericht op de jeugd (bijvoorbeeld Diploma Veilig internet) als curatief richting volwassenen (bijvoorbeeld Klik & Tik). Er zal nauw met het programma Bibliotheek & Basisvaardigheden van de KB worden samengewerkt om de preventieve en curatieve aanpak van laagtaalvaardigheid binnen gezinnen vanuit bibliotheken effectief op elkaar te laten aansluiten. De onderzoeksafdeling van de KB voert onder andere onderzoeken uit naar de educatieve dienstverlening binnen bibliotheken, zowel op het gebied van preventie alsook op het gebied van curatie. De nadruk ligt daarbij op de positie die BoekStart en de Bibliotheek *op school* innemen en voor wat betreft curatie wordt er gekeken naar de dienstverlening die in het kader van het programma de Bibliotheek & Basisvaardigheden plaatsvindt.

Samenwerking Stichting Lezen en de Koninklijke Bibliotheek

Op landelijk niveau blijven Stichting Lezen en de KB fungeren als aanjager, vernieuwer, doorontwikkelaar, regisseur en kwaliteitsbewaker van Kunst van Lezen. Tussen Stichting Lezen en de KB zijn samenwerkingsafspraken gemaakt met betrekking tot Kunst van Lezen. Er is regelmatig overleg over de voortgang van het programma. De programmamanager zorgt voor de verbinding tussen Stichting Lezen en diverse afdelingen binnen de KB. Verder wordt er op het gebied van onderzoek nauw samengewerkt tussen Stichting Lezen en de KB.

Samenwerking KB, Stichting Lezen & Schrijven en Stichting Lezen

Op landelijk niveau hebben de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en Stichting Lezen & Schrijven in 2016 een intentieverklaring getekend om gezamenlijk richting te geven aan de uitvoering van Tel mee met Taal om laaggeletterdheid te voorkomen en te bestrijden. Deze drie kernpartners zullen dit individueel binnen hun eigen (landelijke) netwerken uitdragen, maar ook zorgen dat ze gezamenlijk beter zichtbaar zijn als complementaire organisaties. De vruchtbare samenwerking tussen de drie organisaties zal de komende jaren worden voortgezet.

Kunst van Lezen en de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen Nederland (SPN)

Vanuit twee van de vijf vastgelegde Bibliotheekfuncties binnen de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (WSOB) heeft de Bibliotheek een duidelijke rol gekregen op het terrein van educatie en leesbevordering:

- bieden van mogelijkheden tot ontwikkeling en educatie;
- bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur;

De KB is primair verantwoordelijk voor uitvoering van de WSOB die eind 2019 geëvalueerd zal worden door het ministerie van OCW. De daadwerkelijke regionale en lokale uitvoering van programma's wordt gecoördineerd door SPN.

Stuurgroep en kernteams SPN

Vanaf 2013 is de uitvoering van de Bibliotheek *op school* primair onderwijs en later de Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs en BoekStart (in de kinderopvang) bij SPN ondergebracht. SPN heeft een stuurgroep ingericht waarin, naast de directeur van de POI (portefeuillehouder Jeugd & Onderwijs), de directeur-bestuurder van Stichting Lezen en zowel

de adviseur van de KB directie op het terrein van lezen als het hoofd Bibliotheekstelsel van de KB zitting hebben. De programmamanager Jeugd & Onderwijs van SPN, de programmaleider Educatie & Digitale Geletterdheid van de KB en de programmacoördinator Kunst van Lezen zijn alle drie adviseur van de stuurgroep.

Voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* zijn twee kernteams actief om de uitvoering in goede banen te leiden, de coördinatoren leesbevorderingsprogramma's van de verschillende POI's te informeren en de toolkits te vullen.

3a. Doelstellingen Tel mee met Taal leesbevordering en gezinsaanpak 2020-2024

Kunst van Lezen staat eind 2024 voor een zeer breed gedragen en structureel bewezen leesbevorderingsaanpak voor de jeugd van 0-18 jaar (en inmiddels ook binnen mbo en pabo tot 25 jaar), met in het bijzonder inzet op het effectief (fysiek en digitaal) bereiken van laagtaalvaardige gezinnen (autochtone –NT1- en migranten –NT2-). Doelstelling is de diverse programmaonderdelen duurzaam te verankeren binnen bibliotheeklagen, overheden, organisaties van kinderopvang, jeugdgezondheidszorg (o.a. consultatiebureaus) en het onderwijs. Alle bibliotheken en vrijwel alle gemeenten, jeugdgezondheidszorginstellingen, kinderopvanginstellingen en onderwijsinstellingen voeren beleid en maken zich sterk voor het invoeren en (financieel) ondersteunen van deze leesbevorderingsaanpak. Landelijk gezien worden (mede via de Leescoalitie) in dit kader branche- en bestuursorganisaties als VNG, GGD GHOR Nederland, Actiz, Brancheorganisatie Kinderopvang, MO Groep, PO-, VO- en MBO-Raad nog actiever aangehaakt dan tot nu toe het geval is. Het doel is dat deze organisaties in hun beleid en begroting structureel ruimte maken voor leesbevordering en expertise op dit vlak. In aansluiting op de aanbevelingen van het advies LEES! wordt de nadruk gelegd op de expertise van leesspecialisten op het gebied van leesbevordering binnen de instellingen.

Naast de brede generieke implementatie zal Kunst van Lezen, in samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven, Bibliotheek & Basisvaardigheden (KB) en andere relevante partijen, de gezinsaanpak versterken, opdat de nu nog moeilijk bereikbare groepen kinderen en hun ouders met meer succes bereikt worden. Uitgangspunt daarbij is dat de ouders binnen deze gezinnen een educatieve thuisomgeving scheppen, plezier hebben in voorlezen (uit fysieke en digitale boeken) aan hun kinderen en dat dagelijks actief doen. Daarbij worden ze zich bewuster van hun eigen taal- en leesproblemen en worden ze aangemoedigd dit aan te pakken in het belang van hun kinderen en in hun eigen belang. Gemeenten zullen daarbij het voortouw nemen, alle bovenstaande instellingen van Bibliotheek tot onderwijs zullen actief betrokken zijn bij deze gezinsaanpak. Stakeholders, zoals huisartsen, kraamzorg, verloskundigen en bestuurlijke onderwijsorganisaties zijn goed op de hoogte van BoekStart en de Bibliotheek *op school* als preventieve leesbevorderingsprogramma's die laaggeletterdheid voorkomen. De aanpak richting laagtaalvaardige gezinnen wordt ingezet door inhoudelijk en operationeel nauw samen te werken, bijvoorbeeld met de VoorleesExpress²⁵. Net als Stichting Lezen & Schrijven maken zij intensief gebruik van (taal)vrijwilligers, die direct in contact staan met de doelgroep. Bovendien zijn bij beide organisaties in veel gevallen ook bibliotheken betrokken. Met advies-, onderwijsorganisaties en kenniscentra als NCJ, Sardes, ITTA en het Nederlands Jeugd Instituut worden afspraken gemaakt over hoe elementen uit de preventieve programma's van Kunst van

25 De VoorleesExpress (www.voorleesexpress.nl) zorgt ervoor dat kinderen met een taalachterstand extra aandacht krijgen. Een half jaar lang komt er een vrijwilliger bij een gezin thuis om voor te lezen en taalspelletjes te doen. Samen met de ouders wordt ernaar gestreefd dat taal en leesplezier een vaste plek in het gezin krijgen.

Lezen opgenomen kunnen worden in hun beleid, onderzoek en aanpak, zodat er in VVE- en ouderprogramma's extra aandacht voor leesbevordering komt.

Doordat via Kunst van Lezen een goed geoutilleerd netwerk rond BoekStart en de Bibliotheek *op school* is opgebouwd met POI's (SPN) en basisbibliotheken, ligt het voor de hand dit netwerk te verknopen met de netwerken van bovengenoemde organisaties. Op die manier wordt tevens de effectiviteit bevorderd.

Vijf subdoelstellingen

In de brief van 18 maart 2019 heeft de minister de volgende vijf subdoelstellingen geformuleerd met betrekking tot maatregel 6 (deze komen per programmaonderdeel terug in Bijlage 1):

6. Landelijk ondersteuningsprogramma leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen en preventie van achterstanden.

- A. Alle openbare Bibliotheekorganisaties richten zich op ouders met jonge kinderen met een educatieve gezinsaanpak, waarbij 75% van de openbare Bibliotheekorganisaties een educatieve dienstverlening heeft specifiek gericht op laagtaalvaardige gezinnen.
- B. Alle openbare Bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolBibliotheek.
- C. 90% van de openbare Bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening, zoals een schoolBibliotheek.
- D. 90% van de openbare Bibliotheekorganisaties werkt samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening.
- E. 25.000 laagtaalvaardige ouders worden bereikt met taal- en leesactiviteiten die bijdragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving voor kinderen.

Kunst van Lezen zal jaarlijks inzicht geven hoe deze subdoelstellingen bereikt worden.

3b. Voornemens Kunst van Lezen

Maatregel 6a en 6c

In de brief van de minister van 18 maart 2019 zijn de vijf onderdelen van maatregel zes benoemd, zie pagina 21-23 van deze publieksversie voor de toelichting op de vijf punten.

Maatregel 6a: Generieke inzet op leesbevordering via BoekStart en de Bibliotheek op school

Activiteitenplan Kunst van Lezen in het kader van Tel mee met Taal 2020-2024

Budget 2,85 miljoen euro per jaar, totaal 14,25 miljoen euro voor vijf jaar. Zie vanaf pagina 4 voor de concrete invulling per onderdeel.

Maatregel 6c: Preventieve gezinsaanpak (leesbevordering in taalarme gezinnen)

Voor wat betreft maatregel 6c wordt uitgegaan van een budget van 500.000 euro per jaar voor de komende vijf jaar, totaal 2,5 miljoen euro. In aanvulling op de generieke inzet op leesbevordering, wordt de komende jaren specifiek ingezet op het bereiken van laagtaalvaardige ouders en het opzetten van een landelijke gezinsaanpak in samenwerking met Stichting Lezen en Schrijven en de KB (Bibliotheek en Basisvaardigheden). Zie vanaf pagina 19 voor de concrete invulling per onderdeel.

Algemeen

Binnen Kunst van Lezen worden de komende vijf jaar de drie programmalijnen BoekStart, de Bibliotheek op school en leesbevorderingsnetwerken voortgezet en beperkt uitgebreid:

1. BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang en de BoekStartcoach - 0-4 jaar;
2. de Bibliotheek op school voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs (met name vmbo en praktijkonderwijs), middelbaar beroepsonderwijs, pabo en lerarenopleidingen - 4-24 jaar;
3. structurele netwerkvorming leesbevordering op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau.

Bereikdoelstellingen Maatregel 6

Hieronder is gegroepeerd per programmaonderdeel aangegeven wat de generieke bereikdoelstellingen (zie tabel pagina 14) zijn die het ministerie heeft geformuleerd in het kader van *Maatregel 6 - Landelijk ondersteuningsprogramma leesbevordering voor laagtaalvaardige gezinnen en preventie van achterstanden*. Naast deze generieke doelstellingen is hieronder per programmaonderdeel specifiek aangegeven wat streefcijfers zijn aan het eind van de volgende periode Tel mee met Taal.

BoekStart

Generiek uit brief minister van 18 maart 2019:

- 6D) 90% van de openbare Bibliotheekorganisaties werkt samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening.

Meer specifiek voor BoekStart:

- Het programma BoekStart in de kinderopvang wordt door 90% van de lokale bibliotheken actief gevoerd, 50% van de kinderen en hun ouders in de voorschoolse leeftijd wordt met BoekStart bereikt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.
- Het programma BoekStart bereikt 45% van de professionals in jeugdgezondheidszorg en kinderopvang in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.

De Bibliotheek *op school* primair onderwijs

Generiek uit brief minister van 18 maart 2019:

6B) Alle openbare Bibliotheekorganisaties werken samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolBibliotheek.

Meer specifiek voor de Bibliotheek *op school* po:

- Het programma de Bibliotheek *op school* po zal door 90% van de lokale bibliotheken actief gevoerd worden waarbij 65% van de leerlingen bereikt wordt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.

De Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs

Generiek uit brief minister van 18 maart 2019:

6C) 90% van de openbare Bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening, zoals een schoolBibliotheek.

Meer specifiek voor de Bibliotheek *op school* vo:

- Het programma de Bibliotheek *op school* vo zal door 55% van de lokale bibliotheken actief gevoerd worden waarbij 35% van de leerlingen bereikt wordt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.

Meer specifiek voor de Bibliotheek *op school* beroepsopleidingen (mbo, pabo, lerarenopleidingen)

- Aanpak de Bibliotheek *op school* voor beroepsopleidingen (mbo, pabo en lerarenopleidingen) is ingevoerd bij 75% van de regionale en/of lokale Bibliotheekorganisaties met een roc of pabo c.q. lerarenopleiding in hun werkgebied.

Gezinsaanpak

Generiek uit brief minister van 18 maart 2019:

6A) Alle openbare Bibliotheekorganisaties richten zich op ouders met jonge kinderen met een educatieve gezinsaanpak, waarbij 75% van de openbare Bibliotheekorganisaties een educatieve dienstverlening heeft specifiek gericht op laagtaalvaardige gezinnen.

6E) 25.000 laagtaalvaardige ouders worden bereikt met taal- en leesactiviteiten die bijdragen aan het bevorderen van een educatieve thuisomgeving voor kinderen.

Leesbevorderingsnetwerken

Van meet af aan heeft het ministerie aangedrongen op het opzetten van lokale en bovenlokale leesbevorderingsnetwerken (bestuurlijk). Vanaf 2012 heeft dat eerst geleid tot een intensieve campagne leesbevorderingsnetwerken (workshops en conferenties) om de implementatie van BoekStart en de Bibliotheek *op school* in gemeenten via lokale bibliotheken in goede banen te leiden. Vanaf 2017 is ingezet op strategische netwerkondersteuning provinciaal en lokaal om preventie en curatie (rond gezinnen) binnen Bibliotheekorganisaties goed op elkaar aan te laten sluiten, zodat voor gemeenten en andere samenwerkingspartners helder is waar de Bibliotheek voor staat in de aanpak van laaggeletterdheid. Vanuit Kunst van Lezen zal ook de komende periode de strategische netwerkaanpak om de leesbevorderingsprogramma's langdurig structureel te borgen in beleid van gemeenten, bibliotheken en andere instellingen gestimuleerd worden. De bereikdoelstelling is dat alle bibliotheken die de programma's uitvoeren dit altijd in netwerkverband doen op strategisch, beleidsmatig en uitvoerend niveau.

Bibliotheken die niet meedoen aan de programma's of de programmanamen niet voeren

Sinds het begin van Kunst van Lezen zijn er bibliotheken die de programmaonderdelen niet uitvoeren of andere programmanamen hanteren. Analyse van gegevens wijst uit dat het Boekstartkoffertje door slechts één van de 147 lokale bibliotheken niet wordt gevoerd. Aan BoekStart in de kinderopvang doen 29 bibliotheken niet mee, aan de Bibliotheek *op school* po doen 19 bibliotheken niet mee, aan de Bibliotheek *op school* vo doen 91 bibliotheken (van de 144 - bij drie basisbibliotheken is geen middelbare school) niet mee. Dit betreft per programmaonderdeel soms dezelfde bibliotheken, soms verschillende bibliotheken. Het gaat soms om hele kleine lokale bibliotheken die niet groot genoeg zijn om de aanpak in de kinderopvang of in het onderwijs in te voeren. De G4 bibliotheken doen mee aan BoekStart voor baby's en in de grote steden is ook aandacht voor de kinderopvang/voorschool. En Rotterdam doet groot mee aan de Bibliotheek *op school* po. Voor de verbinding worden de G4 Bibliotheken uitgenodigd voor de diverse POI-overleggen in SPN-verband; voor BoekStart is er een aparte overlegvorm tussen de G4 bibliotheken.

Hoewel dus niet alle bibliotheken aan de programma's meedoen is de laatste jaren wel progressie geboekt door uit te gaan van de onderliggende bouwstenen van de programma's. Wanneer Bibliotheken namelijk bepaalde bouwstenen op dezelfde wijze uitvoeren zoals voorgeschreven bij de programma's en een dienstverleningsovereenkomst met het onderwijs of de kinderopvang hebben, dan tellen deze Bibliotheken en de deelnemende instellingen toch volwaardig mee. In Amsterdam, Utrecht en Den Haag lopen veelbelovende experimenten tussen de Bibliotheek en enkele scholen om met name de expertise te bevorderen van zowel medewerkers uit de Bibliotheek als de intermediairs in de instellingen. De komende jaren zal dit verder ontwikkeld worden zodat er geen of nauwelijks verschil meer is tussen de uitvoering in Bibliotheken die de aanpak de Bibliotheek *op school* uitvoeren en bibliotheken die dit niet doen. Bij BoekStart komt dit ook voor, maar veel minder vaak. De huidige certificering van educatieve activiteiten door CBCT zorgt ook voor (kwalitatieve) borging en meer gelijkheid in de uitvoering van programma's.

4. Zichtbaarheid van de programma's

Naast het belang van de communicatie van onderzoeksresultaten richting beleidsmakers binnen overheden en instellingen (zie pijler Evidentie), is het tevens van belang de zichtbaarheid van de programmaonderdelen blijvend aandacht te geven op landelijk, provinciaal en lokaal niveau richting uitvoerende intermediairs, ouders en leerlingen. Ook stimulering van de ouderbetrokkenheid bij de leesopvoeding zal belangrijker worden de komende jaren. De onderlinge verwevenheid tussen leesbevordering en het beheersen van goede basisvaardigheden (samenhang preventie en curatie) moet tevens prominent gecommuniceerd worden. Dit zal op landelijk, provinciaal en lokaal niveau gebeuren. Deze samenhang moet niet alleen vanuit Kunst van Lezen uitgedragen worden, maar ook door de drie overheidslagen en de samenwerkingspartners. Zowel communicatie via meer traditionele manieren (beursstand, adverteren in papieren media, fysieke zichtbaarheid op locaties) als digitale communicatie via websites en sociale media zijn van groot belang om de leesbevorderingsprogramma's BoekStart en de Bibliotheek *op school* meer bekendheid te geven en het bereik verder te vergroten. De komende jaren zal het genereren van aandacht via deze kanalen onverminderd doorgaan en meer in afstemming met (sociale) media-activiteiten van Stichting Lezen en de Bibliotheekkanalen van de KB (www.BiebtoBieb.nl en www.metdeKB.nl).

Binnen Kunst van Lezen zal de komende jaren gerichte aandacht zijn voor (strategische) communicatie van de programma's richting beslissers en intermediairs, maar ook voor communicatie richting ouders (met name taalarme gezinnen):

- Landelijke strategische communicatie gericht op landelijke beslissers in het Bibliotheekveld en landelijke stakeholders als OCW, IPO, VNG, Actiz, Sociaal Werk NL en de PO-, VO- en MBO-Raad.
- Lokale strategische communicatie, primair gericht op directie en management van basisbibliotheken en (in samenspraak met hen) op beslissers binnen gemeenten en andere lokale instellingen.
- Communicatie gericht op uitvoerende intermediairs, in samenspraak met o.a. de kernteams van SPN. Intermediairs worden de komende jaren intensiever voorgelicht over het belang van (voor)lezen voor de taalvaardigheid. Naast Bibliotheekmedewerkers zijn dat bijvoorbeeld gemeenteambtenaren, verloskundigen, kraamverzorgenden, pedagogisch medewerkers, leerkrachten, consultatiebureauartsen, jeugdverpleegkundigen en verloskundigen. Zij worden voorgelicht en getraind hoe zij met name moeilijk bereikbare ouders effectiever kunnen bereiken. Door middel van brochures en landelijke dagen zullen nieuwe inzichten gedeeld worden.
- Communicatie richting ouders, met name ouders van (zeer) jonge kinderen via BoekStart en ouders (en leerlingen) via de Bibliotheek *op school*.
- De fysieke zichtbaarheid van de programma's in de Bibliotheek, de kinderopvanginstelling,

het consultatiebureau en op scholen zal de komende jaren meer aandacht krijgen.

- Communicatie richting kinderen in nauwe samenwerking met de KB en de intermediairs. De communicatie is vooral gericht om meer kinderen en jongeren te enthousiasmeren om Bibliotheeklid te worden, (digitale) boeken te lenen (o.a. via de app de VakantieBieb) en de website JeugdBibliotheek.nl actief te gebruiken.
- Richting taalarme gezinnen zal een apart communicatietraject opgezet worden dat gestoeld is op de effectieve communicatietrajecten die via met name BoekStart voor het brede publiek zijn ontwikkeld. Scoor een Boek! thuiseditie is een belangrijk programma om met name jongens in taalzwakke gezinnen te bereiken. Hiervoor maken we ook gebruik van de specifieke expertise van instellingen die al voor deze doelgroep werken zoals Alsare, ITTA, Stichting Lezen & Schrijven, Bibliotheek & Basisvaardigheden (aansluiting zoeken bij lokale taalnetwerken rond Taalhuizen) en de VoorleesExpress.
- Kunst van Lezen ondersteunt enkele landelijke campagnes van o.a. de Leescoalitie.

5. Programmaorganisatie

Kunst van Lezen

De programmaorganisatie is met het groeien van de programmaonderdelen de laatste jaren eveneens gegroeid. Inmiddels zijn bij Stichting Lezen voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* meerdere programmaspecialisten actief. Daarnaast zijn voor meer specialistische onderdelen zoals HRM, monitoring en strategische ondersteuning freelancers actief. De komende jaren zal dit voortgezet worden, voor deze mensen zijn ook huisvestings- en operationele kosten gebudgetteerd.

Penvoering

De coördinatie van de planvorming is in handen van Stichting Lezen. De beschikbare financiën voor de onderdelen worden beheerd door Stichting Lezen. Stichting Lezen zorgt als penvoerder van het programma voor een degelijke budgetbewaking en een financiële rapportage per programmaonderdeel binnen de jaarrekening van Stichting Lezen.

Programmamanager

De programmamanager is verantwoordelijk voor het programma Kunst van Lezen in totaliteit. Hij is tevens verantwoordelijk voor de communicatie met de begeleidende ambtenaar van het ministerie van OCW. De programmamanager is fulltime in dienst bij de KB. De KB stuurt voor het grootste deel van de uren van de programmamanager een factuur naar Stichting Lezen die ten laste komt van het programmabudget Kunst van Lezen. De directeur-bestuurder van Stichting Lezen en de KB-directie hebben contact over het functioneren van de programmamanager.

Programmaspecialisten

Vanwege de groeiende omvang van het programma Kunst van Lezen is vanaf 2016 gekozen voor het benoemen van programmaspecialisten voor de leesbevorderingsprogramma's. Zij zijn in dienst van Stichting Lezen en worden betaald uit het programmabudget van Kunst van Lezen. In het najaar van 2016 is allereerst een programmaspecialist de Bibliotheek *op school* po benoemd, in latere jaren gevolgd door programmaspecialisten voor BoekStart en de Bibliotheek *op school* vo. Al langer was er een ondersteunend medewerker online communicatie, met name voor BoekStart. Daarnaast is een aantal mensen van Stichting Lezen deels aan het werk voor Kunst van Lezen, bijvoorbeeld de administrateur, de medewerker projectadministratie, domeinspecialisten en onderzoeksmedewerkers. De komende periode zal het team programmaspecialisten uitgebreid worden met een communicatiespecialist en programmaspecialisten voor beroepsopleidingen (enerzijds mbo en anderzijds pabo en lerarenopleiding).

Freelance specialisten

Door de omvang van het programma worden regelmatig op freelancebasis professionals

ingehuurd, die als voornaamste taak hebben een specifiek programmaonderdeel te coördineren, door te ontwikkelen of een nieuwe aanpak aan te jagen. Deze kosten zullen voor wat betreft de generieke aanpak niet toenemen de komende jaren, omdat taken deels worden overgenomen door programmaspecialisten. Alleen binnen de gezinsaanpak zal de komende jaren een groter beroep op freelancers met specifieke expertise gedaan worden.

Detachering

Bij de KB zal een programmaspecialist aangetrokken worden die binnen de kanalen BoekStart en de Bibliotheek *op school* de verbinding legt tussen fysieke Bibliotheekdiensten en digitale diensten van de KB zoals Jeugdbibliotheek.nl, Lezenvoordelijst.nl (docenten) en VakantieBieb Jeugd. Deze programmaspecialist zal (deels) uit het programmabudget Kunst van Lezen betaald worden.

